

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ**

∨ *«Швидка дорога» до ЄС:
очікування та перепони*

- **ЕКОЛОГІЯ**

∨ *Наслідки російської агресії
в Україні для довкілля*

- **СУДОВА СИСТЕМА**

∨ *Підсудність судів за воєнних реалій
в українському судоустрої*

№ 6 (228) КВІТЕНЬ 2022

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 6 (228) 2022

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

МОЗ: Прийнято Закон про звільнення від
оподаткування ПДВ операцій
з трансплантації анатомічних матеріалів
людині 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Полтавець С.
«Швидка дорога» до ЄС:
очікування та перепони..... 4
Беззуб І.
Наслідки російської агресії в Україні
для довкілля 8
Кривецький О.
Підсудність судів за воєнних реалій
в українському судоустрої 16

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 19

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

МОЗ: Прийнято Закон про звільнення від оподаткування ПДВ операцій з трансплантації анатомічних матеріалів людині

Міністерство охорони здоров'я України, опубліковано 26 квітня 2022 р. о 13:19. 14 квітня 2022 р. Верховна Рада України проголосувала за проєкт Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій, пов'язаних з отриманням/ввезенням кісткового мозку для трансплантації в Україні)».

Метою змін, що запроваджуються, є створення в Україні більш сприятливих умов для трансплантації кісткового мозку та оптимізація і вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює функціонування системи трансплантації кісткового мозку.

Закон звільняє від оподаткування ПДВ операції, пов'язані з отриманням анатомічних матеріалів для виготовлення біоімплантів. Це сприятиме локалізації їх виробництва в Україні та збільшить доступність медичних послуг, в яких використовуються такі вироби, зокрема в офтальмології та під час проведення реконструктивних операцій у травматології.

Прийнятий Закон дозволить зробити трансплантацію кісткового мозку в Україні більш доступною, а значить, створити умови для збереження більшої кількості життів. Не зважаючи на війну, ми продовжуємо рухатись до трансплантаційної незалежності.

Щорічно трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин від неродинного

донора потребують близько 500 українців, трансплантації органів – понад 5 тисяч.

За 2021 р. в Україні було проведено 244 трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин дорослим і дітям.

Серед них:

119 – аутологічних (реципієнт є донором для самого себе),

17 – алогенних родинних (трансплантація кісткового мозку від родинного донора),

14 – алогенних неродинних (використовуються стовбурові клітини людини, яка не є родичем пацієнта),

14 – гаплоідентичних (донором є батько, мати або дитина пацієнта).

За I кв. поточного року проведено 48 трансплантацій гемопоетичних стовбурових клітин дорослим і дітям.

Військова агресія Російської Федерації проти України значно ускладнила доступ українців до високоспеціалізованої медичної допомоги, російські терористи своїми діями фактично зупиняють прогрес і розвиток української медсистеми.

Проте навіть в умовах війни, система охорони здоров'я працює, розвивається і рухається вперед (*Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/news/moz-prijnyato-zakon-pro-zvilnennya-vid-opodatkuvannya-pdv-operacij-z-transplantaciyi-anatomichnih-materialiv-lyudini>). – 2022. – 26.04*).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Полтавець, канд. політ. наук., старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ

«Швидка дорога» до ЄС: очікування та перепони

24 лютого 2022 р. війська Російської Федерації, які до того протягом довшого часу концентрувалися поблизу кордонів України, продовжили військову агресію, початок якій був покладений ще в лютому 2014 р., коли Росія окупувала Кримський півострів – суверенну територію України. Через чотири дні, тобто 28 лютого 2022 р. Президент України В. Зеленський підписав заяву на членство України в Європейському Союзі. Того ж дня Президент України разом з спікером українського парламенту Р. Стефанчуком та прем'єр-міністром України Д. Шмигалем зробили з цього приводу спільну заяву. В документі, зокрема, сказано «...Україна як європейська держава, яка поважає цінності, закріплені в статті 2 Договору про Європейський Союз, має честь подати заявку на членство в Європейському Союзі відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз...». Того ж дня президенти 8 європейських країн поширили спільне звернення: «Ми, президенти країн-членів ЄС: Республіки Болгарія, Чеської Республіки, Естонської Республіки, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Республіки Польща, Словацької Республіки та Республіки Словенія твердо віримо що Україна заслуговує на негайну перспективу вступу до ЄС.». Окрім того, Словаччина запропонувала розробити спеціальну процедуру відповідно до якої вступ України до ЄС відбувався за швидким сценарієм.

На окрему увагу заслуговує позиція Республіки Польща. Так, президент Польщі А. Дуда 26 лютого 2022 р. написав у соцмережах таке: «Польща підтримує прямий шлях членства України в Європейському Союзі. Статус кандидата має бути надано негайно, а співбесіди з членством розпочалися одразу після цього. Україна також має отримати доступ до коштів ЄС на реконструкцію. Вона належить Україні».

Натомість інші країни-члени ЄС виступили проти ідеї швидкого вступу України до ЄС. Так, зокрема, на початку березня Німеччина та Нідерланди спочатку хотіли щоб виконавчий орган ЄС висловив свою думку щодо готовності України до процесу набуття членства, перш ніж підтримувати подібне політичне рішення. Дещо пізніше урядовці цих країн почали акцентувати увагу на так званій «практичній підтримці України» та припиненні війни. А вирішення питання приєднання нашої держави до ЄС, на їх думку, може тривати десятиліття.

Слід також нагадати, що 1 березня 2022 р. Європарламент підтримав резолюцію, яка закликає надати Україні статусу кандидата в ЄС.

Пізніше, з різницею майже в місяць, 21 березня 2022 р. керівництво Верховної Ради України, депутатських фракцій і груп Верховної Ради України звернулись до Президента Європейської Комісії та Голови Європейського Парламенту з проханням пришвидшити процедуру отримання повноправного членства в Європейському Союзі. У заяві, зокрема йшлося: «...Ось уже вісім років український народ бореться з агресором за право жити у незалежній та суверенній державі, у суспільстві, де основними цінностями є повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність та верховенство права. Всі ці роки Україна була ідейним пропагандистом європейських цінностей, країною, яка стримувала наступ путінської автократії на демократичну Європу.

Ми переконані, що якнайшвидше надання Україні статусу кандидата, що його підтримано більшістю громадян Європейського Союзу, стане знаком підтвердження готовності ЄС продовжувати рішучу боротьбу за цінності, на яких ґрунтується ЄС, та які захищають право європейських народів обирати власний шлях...».

Це звернення фактично було відповіддю на декларацію прийняту на неформальному

засідання Європейської ради 11 березня. Ця декларація по суті являла собою компромісне визнання перспективи членства України в ЄС. В документі вказано, зокрема таке: «...вже відтепер ми будемо ще більше зміцнювати наші зв'язки та поглиблювати наше партнерство, щоби підтримати Україну на її європейському шляху. Україна належить до нашої європейської родини». Президент Литви Г. Науседа висловив задоволення таким рішенням ЄС, та назвав його історичним. «Процес розпочався. Тепер ми й українці повинні зробити це швидко. Героїчна українська нація заслуговує на знання, що їй раді в ЄС», – написав президент Литви у мережі Твіттер. На жаль, і в цьому випадку позиція ЄС знову не була однозначною. Голова уряду Нідерландів М. Рютте вкотре нагадав, що для вступу в ЄС немає прискореної процедури, а французький президент Е. Макрон стверджував, що ЄС не може прийняти до свого складу країну, де триває війна.

Експертне середовище щодо можливості швидкого вступу України до ЄС розділилося, можна сказати на два табори: палких прихильників та скептиків.

Як правило, процес розгляду заявки на членство країни в ЄС продовжується близько півтора року. Тільки після цього країна-претендент може отримати статус кандидата. Але до прямих переговорів про вступ може дійти лише через декілька років.

Позитивне рішення залежить від багатьох факторів. Найголовніші з них – реформи всередині країни та єдність країн-членів ЄС в підтримці країни-кандидата. Станом на початок квітня 2022 р. статус кандидата мають декілька країн із Західних Балкан (4) та Туреччина. Попри те, що всі ці країни «кандидати» на членство та перебувають в «режимі очікування», їх перспективи щодо вступу різняться. Албанія та Північна Македонія чекають на переговори про вступ, триває діалог також з Сербією та Чорногорією. Болгарія, наприклад, блокує вступ до ЄС Північної Македонії через суперечки про мову та історію країни. Це при тому, що остання вже є членом НАТО. Проблема полягає в тому, що на думку болгарських істориків, ініціатива створення Македонії належить комуністичному

режиму тогочасної Югославії, а саме Й. Броз Тіто, який таким чином з болгарів «створив» македонців. На думку офіційної Софії, уряд у Скоп'є повинен визнати таке трактування історії та не створювати фальшивої ідентичності. Як бачимо, предмет для суперечок у даному випадку більш серйозний за той, що був раніше між Грецією та тодішньою Македонією. Бо тоді йшлося просто про назву країни, а зараз йдеться про ідентичність. В даному випадку «апетити» Болгарії значно більші, бо остання – ні багато ні мало – вимагає вирішити питання «спільної історії» шляхом узгодження навчальних програм в царинах історії та літератури, зняти «суперечності» в шкільних підручниках та в офіційному та суспільному дискурсі Північної Македонії.

Окрім цього, Боснія та Герцоговина, а також Косово ще не названі кандидатами. Щодо Косова, то державну самостійність цього утворення не визнають кілька членів країн ЄС. Це, наприклад, Греція, Іспанія, Словаччина. Не визнають Косово окремою країною Азербайджан, Грузія, КНР, Молдова – загалом таких країн налічується близько 80-ти. Україна також не визнає незалежності Косова, проте з 2020 р. визнає паспорти, видані в Косово.

Стосовно Туреччини, то її шлях до ЄС було призупинено і переговори про вступ не ведуться через автократичні прояви у владі президента Туреччини Р. Таїпа Ердогана.

Ми спеціально так докладно зупинилися на власне існуючих суперечках між країнами членами ЄС та кандидатами на «вступ». Це зроблено для того, щоб враховувати всі можливі «ризики» у випадку можливого продовження дискусії про перспективи прийняття України до ЄС.

Як бачимо, окрім країни агресора – Росії, яка нас взагалі намагається позбавити політичної суб'єктності, існує ще кілька серйозних ризиків у взаємовідносинах України та сусідніх з нею держав, які, на нашу думку, при «сприятливих» для себе обставинах скористаються можливістю пред'явити в тому числі, не виключено, що й територіальні претензії до України. Певні тенденції в цьому напрямку вже давали про себе знати раніше. Так, йдеться перш за все

про Угорщину, яка багато в чому користується нарративами, які використовує В. Путін, неодноразово пред'являла претензії Україні щодо прийнятого в нашій державі мовного законодавства. Маючи негативний приклад того, як мовні претензії у випадку з РФ переросли у війну, не можемо виключити що в даному випадку не дійде до відкритого конфлікту.

Слід пам'ятати також про масові випадки отримання громадянами України угорських паспортів, як це було у вересні 2018 р., коли тодішній голова українського МЗС звинуватив Угорщину у «роздачі» угорських паспортів у м. Берегове на Закарпатті. Проте заради справедливості треба відзначити, що риторика угорських політиків щодо європерспектив України кардинально змінилася. Так, наприклад, 1 березня 2022 р. міністр закордонних справ Угорщини П. Сіярто, заявив, що його уряд повністю підтримує ідею перспективи членства України в ЄС найближчим часом.

Політикою розширення ЄС передбачено, що країна-кандидат має відповідати низці чітких критеріїв. А саме: країна-кандидат має бути стабільною демократією та мати ринкову економіку. Нові члени мають також включити всі діючі у ЄС правові норми у свою нормативно-правову базу, у т. ч. щодо ефективності системи правосуддя, антимонопольного законодавства і т. п.

Досить показовим та пізнавальним в сенсі перспектив швидкого доєднання України до ЄС та можливих перешкод на цьому шляху є інтерв'ю Тоомаса Гендріка Ільвеса, екс-міністра закордонних справ та екс-президента Естонії, яке він дав виданню Forbes 11 березня 2022 р. Не маючи на меті переповідати тут зміст інтерв'ю дослівно, спробуємо виділити найважливіші його складові.

Питання: *Чи реально Україні цього року вступити в ЄС?*

Відповідь: Перед тим як стати частиною Європейського Союзу, Україна повинна отримати статус кандидата у члени ЄС. Ставши кандидатом, країна може перейти до наступного етапу – переговорів. Це ще довше й важче. Переговори визначають, скільки триватиме процес переходу до ЄС.

Естонія витратила шість років, а вона була одним із «найкращих студентів». **Очікувати на швидкий вступ України до ЄС не варто.** Результат цього бюрократичного процесу залежить як від політичної волі європейських високопосадовців, так і від можливостей України задовольнити десятки критеріїв...»

Питання: *Які проблеми має вирішити Україна, щоб стати кандидатом?*

Відповідь: «Корупція – велика проблема, бо шкодить виконанню законів... ЄС дуже чутливий до корупції у будь-якій формі... Лідерам ЄС легше відмовити корумпованій країні у членстві, ніж потім вирішувати проблеми. Тому Україні краще оцифрувати свій уряд, щоб збільшити прозорість. Естонія це зробила, і зараз рівень корупції у нас нижчий, ніж у більшості інших країн ЄС...».

Питання: *Що найважче під час переговорів?*

Відповідь: «Найважче переконати своїх людей, що їм треба щось зробити. ЄС дає список вимог і законів – їх треба виконати. Вимоги стосуються не лише законодавства... Тут недостатньо сказати: «Окей, ми зробимо це». Регулятор прийде на фабрики, ферми, м'ясокомбінати, щоб перевірити, чи дотримуються вони вимог Європейського Союзу».

Питання: *Чи можна почати процес вступу до ЄС під час війни?*

Відповідь: «Це важко, але який ще є вихід? Росія однозначно не хоче бачити Україну в ЄС. Треба Європі казати: одна з причин, чому Путін пішов на війну, – щоб не дозволити Україні вступити до ЄС».

Питання: *Чому Україна досі не в ЄС?*

Відповідь: «Щоб відповісти на це, перефразую вступ із книги Льва Толстого «Анна Кареніна»: «Усі успішні посткомуністичні країни реформуються однаково. Усі неуспішні посткомуністичні країни шукають собі виправдання». Ви завжди можете знайти причину, чому ви не зробили щось, але на цьому зазвичай спеціалізується Росія. У неї завжди винне «щось», але не вона».

Окрім багатьох обґрунтованих застережень, існує також багато оптимістичних думок та сподівань щодо швидкого шляху в ЄС які, як правило, обґрунтовуються, тією величезною

кількістю жертв та пролитію крові у боротьбі з агресором РФ, які принесла Україна. Об'єктивно кажучи, фраза: «За свій шлях в ЄС ми (Україна) платимо кров'ю» стала аксіоматичною. Не випадково деякі українські експерти вважають, що «Європа не зможе залишитись осторонь питання відбудови України... Очевидно, що цю програму можна поєднати з європейською перспективною для України. Це одразу б зняло дуже багато юридичних труднощів, на підставі чого країни ЄС повинні виділити гроші за межі ЄС і дозволило б це все проводити паралельно», – наголошує політолог П. Олешук. Інший вітчизняний експерт М. Давидюк, переконаний, що сьогодні в Україні справді є шанс дуже швидко вступити до ЄС. Водночас М. Давидюк вважає, відбудова повинна бути не за гроші європейських платників податків, а «за гроші Путіна, вкрадені в Росії, які зберігаються в європейських банках». Саме вступ України до ЄС стане для Росії крахом проєкту побудови так званого «руського мира».

Замість висновків.

Досліджуючи у 2018 р. динаміку ставлення громадян України до ЄС та специфіку процесів європейської самоідентифікації населення України за останні роки, експерти Центру Разумкова Ю. Якименко та М. Пашков відзначили, зокрема, що з 2014р. спостерігається тенденція зростання європейських симпатій в суспільстві. В грудні 2017 р. вже майже 60 % українських громадян підтримували вступ України до ЄС.

Однак говорячи про нинішній рівень і характер проєвропейських симпатій українського суспільства слід відмітити якісно новий характер мотивації – громадяни, з одного боку, вже більш реально усвідомлюють складнощі і тривалість євроінтеграції, а з іншого – усвідомлюють природність для України саме європейського шляху, й у т. ч. як засобу збереження національної державності у протистоянні агресивному російському впливу.

Переконані, що відкрита російська агресія значно збільшила кількість людей, які підтримують шлях України до ЄС. Саме тому вважаємо недоречними та власне кажучи небезпечними дискусії наших політиків зараз

про можливе внесення змін до Основного Закону щодо інтеграції в ЄС та приєднання України до НАТО. Тим більше контр-продуктивною є ідея щодо нетрального статусу України. Треба нагадати таким ініціаторам, що в час, коли Росія анексувала Крим, Україна мала нетральный статус, закріплений в Конституції. Як то кажуть: подальші дискусії зайві (За матеріалами: *Офіційний вебпортал Верховної Ради України* (<https://www.rada.gov.ua/print/220690.html>); *Офіційний вебпортал президента Литовської республіки* (https://www.lrp.lt/en/media-center/news/open-letter-by-presidents-in-support-of-ukraines-swift-candidacy-to-the-european-union/37859?fbclid=IwAR2Q8hm6eAjwE9Zo0M69vrSUXISB_05Y1I2EgB3rQe6BCIKx1jcDd7gLMY); https://www.lrp.lt/en/media-center/news/open-letter-by-presidents-in-support-of-ukraines-swift-candidacy-to-the-european-union/37859?fbclid=IwAR2Q8hm6eAjwE9Zo0M69vrSUXISB_05Y1I2EgB3rQe6BCIKx1jcDd7gLMY); *Офіційний вебпортал президента Польської республіки* (<https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-polska-za-ekspresowa-sciezka-czlonkostwa-ukrainy-w-ue,49506>); *НВ* (<https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ukrajina-v-yes-frn-ta-niderlandi-proti-nadannya-statusu-kandidata-na-vstup-cogotizhnnya-50222999.html>); *Детектор медіа* (<https://detector.media/infospace/article/197392/2022-03-11-ievrosoyuz-vvazhaie-ukrainu-chastynoyu-svoiei-simiale-ne-mozhe-rozpochaty-pryshvydshenyu-vstup>); *DW* (<https://www.dw.com/uk/vstup-ukrainy-doiies-chy-nastav-chas-dlia-shvydykkyh-i-smilyvykhrishen-a-61067965/a-61067965>); *Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/04/1/7121597>); *Національний інститут митних досліджень* (<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/zayavka-ukrayiny-na-chlenstvo-v-yes-nova-paradyhma-rozshyrennya-yes>); *Forbes.ua* (<https://forbes.ua/inside/ukraina-ne-vstupit-v-es-tsogoroku-kolishniy-prezident-estonii-pro-protses-vstupu-ta-do-chogo-gotuvatisya-ukraintsyam-11032022-4510>); *Слово і діло* (<https://www.slovoidilo.ua/2022/02/28/stattja/svit/unikalna-sytuacziya-yakij-mozhlyvovse-eksperty-ocziynyly-jmovirnist-vstupu-ukrayiny-yes>); *Разумков центр* (<https://razumkov.org.ua/statti/ukraina-na-shliakhu-do-yes-otsinky-dumky-i-spodivannia-hromadian>).

I. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Наслідки російської агресії в Україні для довкілля

Дії російських військ становлять загрозу не тільки громадянам та економіці України, але й наносять непоправну шкоду екологічним системам та природним ресурсам. Агресор обстрілює житлові масиви, школи, садки, лікарні і майже щодня вдається до атак на об'єкти підвищеної небезпеки.

Наразі бойові дії відбуваються на територіях, де розміщується велика кількість небезпечних об'єктів, серед яких: атомні електростанції; підприємства, що використовують у своїй діяльності небезпечні речовини; очисні споруди, що очищують стоки у водні об'єкти міжнародного значення. У результаті створюється загроза настання екологічної катастрофи континентального масштабу.

Водночас аварійні ситуації можуть відбутись не лише через руйнування та пошкодження підприємств внаслідок потрапляння бойових снарядів, але і через вимушені зупинки небезпечних підприємств. Зокрема, відсутність профілактичного огляду, необхідних заходів та порушення режиму належної експлуатації небезпечних об'єктів можуть призвести до катастрофічних наслідків.

Прицільні обстріли об'єктів підвищеної небезпеки, які мають на меті отруєння мирного населення та навколишнього природного середовища є нічим іншим як екоцидом. Відповідно до Кримінального кодексу України заподіяння шкоди довкіллю класифікується за ст. 441 «Екоцид» – масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також скоєння інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу.

Відповідно до I Протоколу (1977 р.) до Женевських конвенцій, який стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від держав, які ведуть війну, вимагається захищати природне середовище від «масштабних, довготривалих і серйозних уражень», та забороняються методи чи засоби ведення війни, які мають на меті або

можуть призвести до заподіяння такої шкоди, наголошує Уповноважена ВР України з прав людини Л. Денісова.

Міжнародний суд ООН у Консультативному висновку щодо законності загрози або використання ядерної зброї постановив: в контексті збройного конфлікту, принаймні, якщо вони не суперечать військовому праву, застосовуються екологічні зобов'язання, зокрема, зобов'язання держав гарантувати, що діяльність в межах їхньої юрисдикції чи контролю не завдає негативного впливу на довкілля інших держав.

Військові дії Росії, безперечно, є невинуватим і неспровокованим актом агресії проти незалежної і суверенної України, а також порушенням усіх чинних норм міжнародного права щодо охорони природи, сталого розвитку, гуманітарного права, основних норм моралі та принципів людського співіснування.

В.о. міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Р. Стрілець на зустрічі з Комісаром ЄС з питань навколишнього середовища, океанів і рибальства В. Сінкявічюсом зазначив, що Міндовкілля аналізує чинне законодавство України у сфері захисту довкілля, щоб адаптувати його до умов існування країни в умовах воєнного стану.

Від початку активного наступу Росії на територію України зафіксовано більше сотні випадків, коли російська агресія спричинила значну шкоду довкіллю.

Насамперед, з першого дня нападу військові РФ відзначились ядерним тероризмом. Атомні електростанції, а також інші ядерні та радіаційні об'єкти України, як от сховища радіоактивних відходів та відпрацьованого ядерного палива, є об'єктами мирного використання ядерної енергії. Такі об'єкти не розраховані на ведення воєнних дій і не повинні зазнавати нападу відповідно до норм міжнародного права (ст. 56 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій про захист жертв міжнародних збройних конфліктів).

Окрім того, Генеральна конференція МАГАТЕ у 2009 р. ухвалила рішення, в якому йдеться, що «будь-який збройний напад і загроза ядерним об'єктам, призначеним для мирних цілей, є порушенням принципів Організації Об'єднаних Націй, її Статуту, міжнародного права та Статуту Агентства».

Однак попри всі міжнародні домовленості, 24 лютого 2022 р. збройні сили Росії окупували об'єкти Чорнобильської АЕС, зокрема сховища відпрацьованого ядерного палива та об'єкт «Укриття». Через рух важкої бронетехніки радіаційний фон навколо зони відчуження зріс. 4 березня 2022 р. російські війська обстріляли Запорізьку АЕС, яка є найбільшою в Європі, і зрештою окупували станцію та розмістили на її майданчику військову техніку.

Нині на прицілі окупантів – уже Південноукраїнська АЕС у Миколаївській області, яка генерує 10 % щорічного вироблення електроенергії в Україні та забезпечує потреби в електропостачанні усього Півдня України. Це три реактори загальною потужністю 3000 МВт, які у невмілих руках можуть перетворитися на зброю.

Захоплюючи атомні станції, агресор досягає кількох цілей:

- створює надійні прикриття для своїх військ, адже ніхто (крім них самих) у здоровому глузді не стане вести бій поруч із АЕС;
- шантажуватиме Європу та світ можливістю аварій на настільки масштабних об'єктах із радіаційною небезпекою;
- отримує контроль над енергетичною системою України, адже 60 % генерації електроенергії – це саме АЕС;
- отримує доступ до завантаженого в реактори ядерного палива, яке потенційно може стати сировиною для ядерної зброї;
- отримує можливість для проведення різноманітних диверсій, у яких можна звинуватити ЗСУ, а також створення паніки та масової втечі населення.

Ця небезпека стосується не лише України, а і всієї Європи. Можливо, в інших країнах недооцінюють цю небезпеку, однак вона існує і цілком реальна, адже Запорізька АЕС уже була обстріляна і там уже сталася пожежа,

до ліквідації якої не допускали українських рятувальників.

НАЕК «Енергоатом» як оператор усіх чинних АЕС України неодноразово звертався до МАГАТЕ з проханням вжити заходів задля припинення вогню та недопущення наближення окупаційних військ на відстань ближче ніж 30 км від АЕС. На жаль, поки МАГАТЕ лише висловлює занепокоєння та пропонує відвідати Україну для проведення зустрічі з представниками російської та української сторін.

Хоча військова окупація Чорнобильської та Запорізької електростанцій не призвела до ядерної катастрофи, через свою «безрозсудну» природу її можна класифікувати як «екоцид», підкреслив директор Обсерваторії конфліктів та навколишнього середовища (СООС) Д. Вейр, який вивчає вплив воєн на навколишнє середовище.

Це явно екоцид, оскільки він розширює ядерний ризик на весь європейський континент, переконана прес-секретар Greenpeace М. Кабальєро. Представники Greenpeace вважають, що «протоколи ядерної безпеки марні, і подібні ситуації це показують».

Крім цього, за процесуального керівництва Харківської обласної прокуратури розпочато досудове розслідування за фактом екоциду (ст. 441 ККУ) щодо обстрілів ЗС РФ з реактивних систем залпового вогню «Град» по території Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (6 березня 2022 р.), де перебуває дослідна ядерна установка «Джерело нейтронів», в активну зону якої завантажено 37 паливних ядерних елементів. Як і атомні станції, цей інститут має статус ядерного агента. За умови фізичної руйнації установки назовні може вийти ядерне паливо і радіоактивні елементи. Вказані дії могли призвести до масштабної екологічної катастрофи.

Слід згадати, що внаслідок обстрілу в Дергачівському районі Харківської області було пошкоджено трансформатор, що забезпечує електроенергією пункт зберігання радіоактивних відходів Харківського міжобласного відділення Асоціації «Радон»,

внаслідок чого комплексна автоматизована система радіаційного моніторингу вийшла з ладу (26 лютого 2022 р.). Електропостачання пункту зберігання радіоактивних відходів було переведено на резервний дизель-генератор, але функціонування системи моніторингу не відновлено. А 27 лютого 2022 р. в результаті ракетного обстрілу стався потужний вибух у передмісті Києва «Пирогово» поблизу місця розташування Центрального виробничого об'єднання «Радон». Викиду радіонуклідів у навколишнє середовище не відбулося. Проте не можна з повною впевненістю сказати, що під час такого потужного вибуху не було пошкодження (тріщини, розколи тощо) цілісності сховищ радіоактивних відходів. Необхідно буде проводити обстеження після закінчення бойових дій для запобігання розгерметизації та подальшого руйнування сховищ, викиду радіонуклідів у навколишнє середовище та негативного впливу на людей.

Наразі небезпечний вплив на довкілля існує у вигляді залпових викидів небезпечних речовин в атмосферне повітря. У результаті згорання великої кількості нафтопродуктів (вибухи на нафтозаховищах та складах ПММ, в аеропортах та аеродромах) відбувається забруднення земельних та водних ресурсів.

Зазначимо, що російські війська вже неодноразово обстрілювали українські нафтобази, що спричинило потужні пожежі із загрозою екологічної катастрофи. Так, 26 лютого 2022 р. крилатими або балістичними ракетами завдали ракетного удару по Василькову. У результаті в с. Крючки спалахнула нафтобаза. За попередньою оцінкою, екологічні збитки від пожежі становлять 810 млрд грн. Над точними розрахунками зараз працюють фахівці Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів та Державна екологічна інспекція України, але сума лише збільшуватиметься, впевнений в. о. міністра екології Р. Стрілець.

Крім цього, російські вакуумні бомби підірвали ємності нафтового складу в Охтирці (Сумська область) 28 лютого, 3 березня російський снаряд потрапив у нафтобазу в Чернігові, 7 березня росіяни влучили в нафтобазу в Житомирі та Черняхіві, 24

березня – в смт Калинівці Фастівського району, 26 березня ракета влучила на територію одного з підприємств зі зберігання пального у Львові, 27 березня російські загарбники завдали ракетних ударів по нафтобазі в Луцьку, 29 березня ракетний обстріл нафтобазу на Рівненщині.

Російські війська підірвали газопровід у Харкові, в с. Чайки під Києвом снаряд влучив у склад з поліуретановою піною, в Сумах авіація ворога здійснила цільовий обстріл території ПАТ «Сумхімпром», внаслідок чого був пошкоджений резервуар з аміаком.

Пожежі на таких підприємствах спричиняють неконтрольовані викиди в атмосферу продуктів горіння – кислотних газів та канцерогенів, які загрожують здоров'ю мешканців та руйнують локальну екосистему.

На Донеччині росіяни стріляють з тактично-ракетних комплексів «Точка-У» та реактивних систем залпового вогню, використання яких заборонено міжнародними договорами та додатковими протоколами до Женевських конвенцій 1949 р. Зокрема, один пакет «Граду» окупанти випустили по Авдіївському коксохімічному комбінату, руйнувань зазнали декілька виробничих цехів та трубопровід. Пошкодження виробництва комбінату призведе до екологічної катастрофи в регіоні через викиди в атмосферне повітря та стічні води шкідливих елементів та канцерогенів, забруднення ґрунтів.

Слід також наголосити, що військовими діями завдається шкода системам водопостачання і водовідведення та комунікаціям. Це безпосередньо загрожує аварійному забрудненню річок, які є джерелами води для промислових та комунальних підприємств і населення. Відбувається локальне (але значне за своїми наслідками) забруднення підземних і поверхневих вод внаслідок масштабних розливів нафтопродуктів із підірваних резервуарів, від знищеної техніки та інших бойових дій. Катастрофічно зростає вірогідність руйнування хвостосховищ (комплекс гідротехнічних спеціальних споруд та обладнання, які призначені для складування або захоронення радіоактивних, токсичних та інших відвальних відходів збагачення

корисних копалин), сміттєзвалищ, що загрожує забрудненням водою та надзвичайними ситуаціями в регіонах.

Так, 14 березня на Запоріжжі російські окупанти обстріляли каналізаційні очисні споруди Василівського експлуатаційного цеху водопостачання та водовідведення, який розміщений у с. Верхня Криниця. У результаті зруйновано декілька важливих об'єктів, зокрема, будівля каналізаційної насосної станції № 1, що подає стічні води м. Василівка на очисні споруди каналізації. Місцева влада зазначає, що навіть у разі відновлення живлення, функціонування очисних споруд неможливе. Наразі потрібне капітальне відновлення спорудження та обладнання КНС. Зворотні води з міста зараз потрапляють до р. Дніпро без будь-якого очищення.

Російські війська атакують портову інфраструктуру вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів та кораблі на якірних стоянках, що призводить до забруднення вод і поширення токсинів у море. Випадки нападу російських кораблів на торгові судна з перших днів війни із застосуванням важкого озброєння створюють значний потенційний ризик забруднення моря нафтопродуктами та іншими забруднювачами. Так, 25 лютого за 12 миль від українського морського порту «Південний» біля Одеси військовий корабель РФ обстріляв танкер-хімовоз Millennium Spirit під прапором Молдови, який перевозив 600 т мазуту та дизеля. У разі витоку це могло загрожувати всім живим організмам у цій частині акваторії Чорного моря.

Випадки в Чорному морі є грубими порушеннями Бухарестської конвенції про захист Чорного моря від забруднення, стороною якої, а також членом Чорноморської комісії є і РФ.

Окупанти також грубо порушують і Міжнародну конвенцію ЄЕК ООН «Про охорону та використання міжнародних водотоків та міжнародних озер», наголосив Р. Стрілець. 26 лютого українська ППО збила російську ракету, що прямувала в напрямку дамби Київського водосховища, розташованої на Північ від Києва. У разі руйнування

дамби виникне загроза затоплення майже тримільйонного Києва та значних територій навколо міста. Крім того, це може зруйнувати інші дамби нижче по Дніпру і призвести навіть до аварії на Запорізькій АЕС.

Черговим актом екоциду окупантів в Україні є попадання ракетою системи залпового вогню «Смерч» у м. Дніпро. На щастя, ракета не здетонувала, але вибухи від потрапляння ракет у водойми знищують унікальні екосистеми річок, озер та морів, спричиняють забруднення вод і поширення токсинів.

Знеструмлення великих птахофабрик України (Чорнобаївської в Херсонській області, Богодухівської та Охочевської в Харківській області) та руйнування логістичних шляхів для забезпечення життєдіяльності виробничих об'єктів призводить до масового мору курей та неможливості їх утилізації. Як наслідок, це загрожує екологічною катастрофою в цих областях, поширенням інфекційних хвороб, забрудненням стічних і підземних вод, зараженням ґрунту.

Як наголосив радник міністра внутрішніх справ В. Денисенко, масовий мор птиці – це величезна екологічна катастрофа, яка може трапитися прямо в тимчасово окупованому Херсоні.

Війна в Україні, серед іншого, знищує біотопи та особливо цінні території, де існують різні види тварин, що несе загрозу для дикої природи. Тварини гинуть чи отримують поранення від мін, стрілецької зброї, пожеж, які ніхто не зупинить, та стресу від переміщення важкої техніки. Шкода завдається і сухопутним, і морським тваринам. Також війна несе і другий тип загроз, що відкладений в часі. Війна завжди тягне за собою економічні наслідки, підвищення частоти браконьєрства, голод, надовго заміновані території і загальне послаблення контролю. Навесні починається сезон розмноження і це додаткова небезпека для багатьох видів тварин.

За попередніми підрахунками, станом на 1 березня 2022 р. агресор веде бойові дії на території 900 об'єктів природно-заповідного фонду площею 1,24 млн га), що становить близько третини площі природно-заповідного

фонду України. Під загрозою знищення знаходяться близько 200 територій Смарагдової мережі площею 2,9 млн га.

Російські війська здійснюють свою незаконну діяльність на території майже половини існуючих на території України Рамсарських угідь площею 397,7 тис. га, які мають міжнародне природоохоронне значення. Це стосується узбережь Азовського та Чорного морів, а також територій в нижній течії річок Дунаю та Дніпра. Зокрема, для військових навчань постійно використовувалися окуповані з 2014 р. Рамсарські угіддя «Крива затока та Крива коса» на Донбасі та «Водно-береговий комплекс мису Опук» у Криму.

Наразі внаслідок російської агресії постраждали понад 20 природно-біосферних заповідників і національних природних парків. Вони опинилися в зоні гуманітарної кризи, адже позбавлені можливості отримати фінансування на закупівлю кормів та всього необхідного. Серед таких заповідників «Асканія-Нова», «Джарилгацький», «Азово-Сиваський», «Сланецький степ» та ін.

Вибухи, розриви снарядів під час захоплення о. Зміїний мали значний негативний вплив на унікальну екосистему Філофорного поля Зернова (ботанічний заказник загальнодержавного значення, площа 4025 км²), через шум та забруднення.

Як зазначила на сторінках газети «Голос України» віцепрезидент НААН А. Балян, війна вторглася і на території зоопарків. Унікальний ландшафтний парк «Фельдман-Екопарк», в якому проживали 2 тис. рідкісних тварин у Харківській області, зазнав нищівних обстрілів та бомбардувань. Це, як і свідоме знищення мирних людей, підпадає під Женевську конвенцію і порушує всі правила ведення війни. За це теж доведеться відповідати у загальному пакеті пред'явлених РФ звинувачень (<http://www.golos.com.ua/news/155024>).

Більше ніж прямими збитками біорізноманіттю від зброї, британський аналітик Д. Вейр стурбований «закриттям екологічних проектів, програм та відволіканням коштів від зелених проектів через втрату їхнього пріоритету», що в довгостроковій перспективі

вплине на «екологічне управління в Україні через багато років після закінчення військового конфлікту».

Внаслідок бойових дій частина лісів у Київській, Чернігівській, Сумській, Луганській, Донецькій та Херсонській областях наразі перебуває під контролем окупантів. Оцінити збитки майну та лісовому господарству поки неможливо. У лісах вже є велика кількість ракет, що впали, а також нерозірваних боєприпасів.

Країна-агресор планує тотальну вирубку українських «лісів, дерев, чагарників і зелених насаджень». Саме про це йдеться в листі міністра оборони Росії С. Шойгу В. Путіну. За документом ворог планує вирубки «будь-якої інтенсивності і будь-якого віку, незалежно від форми власності та категорії земель з правом використання отриманої деревини». Масове вирубування лісів для ворога може переслідувати одразу декілька цілей. У короткотривалій перспективі – спроба зменшити втрати від засідок, під час яких ліси є природним маскуванням. У довгостроковій – екологічний геноцид українців шляхом знищення лісосмуг, які призначені для захисту полів від запилення, а також загальне погіршення екологічного стану країни.

Екологічна катастрофа в Україні наразі назріває через вбитих російських солдатів, адже розкладаючись, людське тіло виділяє трупну отруту. А за місяць війни в Україні Росія досі не подбала про вивезення загиблих солдатів, повідомив в. о. директора управління охорони здоров'я Сумської області А. Котляр. Щоб зберігати трупи російських бійців, замовлено 10 рефрижераторів, але через блокування деяких залізничних напрямків їх досі не доставили. Наразі вирішується питання про поховання тіл, щоб після закінчення військових дій ексгумувати та передати близьким до Росії для поховання окупантів на рідній землі, додав А. Котляр.

На думку голови ГО «Зелений лист» В. Балінського, сьогодні задача екоактивістів і профільного Міністерства фіксувати і документувати всі ці факти. При цьому В. Балінський підкреслює, що мова йде не тільки про грошове відшкодування. Шкоду

здоров'ю людини через ці дії виміряти грошима просто неможливо, як і неможливо виміряти грошима втрату особливо цінних ландшафтів, які входять до охоронної території, втрату тисяч тварин, які проживали на цих територіях. Це незворотні втрати.

Через бойові дії контролюючі органи нині не можуть здійснювати належний догляд за атмосферою, станом води тощо. Це ризики для громадян, які проживають в зоні бойових дій. Наприклад, через порушення центрального водопостачання українці змушені користуватися небезпечною водою, що загрожує різними захворюваннями, наголошує еколог.

Випущені на територію України вже понад 1000 ракет також завдає велику шкоду довкіллю. При цьому в залежності від напрямку вітру забруднюючі речовини можуть бути рознесені по всьому світу. Мова йде, зокрема про важкі метали й оксиди, які розчиняються у воді з утворенням кислот, та випадають у вигляді кислотних опадів на значних територіях.

Також великі проблеми має і сільськогосподарська галузь України. Деякі регіони через дії окупаційних військ не зможуть вчасно провести посівні роботи. А це, враховуючи, що Україна є одним з найбільших постачальників зернових у світі, може призвести до світових проблем із продуктами харчування. Це теж частина екологічної катастрофи. Незасіяні поля піддаються значній вітровій та водній ерозії, що своєю чергою призводить до забруднення повітряного та водного середовища і зниження родючих властивостей ґрунту.

За підрахунками Міндовкілля, з початку війни в Україні вже зафіксовано чимало екозлочинів окупантів, збитки від яких обраховуються мільярдами доларів. Наприклад, щоб адекватно оцінити шкоду для довкілля від горіння нафтопродуктів, Міністерство вже розробили Методичку, паралельно продовжується робота ще над рядом Методик, які дозволять оцінювати шкоду для довкілля від агресії окупанта, повідомив Р. Стрілець. У Міндовкіллі вже готові напрацьовувати плани та шляхи трансформації екологічної політики України в післявоєнний період, зазначив в. о. міністра.

Серед іншого, Міндовкілля вже вивчає досвід інших країн у післявоєнний період: Японії, Югославії, Сирії, Ізраїлю. Адже Україна неминуче стикнеться з післявоєнними проблемами відновлення довкілля. Р. Стрілець звернувся до європейських колег з прохання поділитися з Україною структурованою інформацією чи рекомендаціями як відновити країну та її довкілля після війни.

Наразі перед природоохоронними службами країни стоїть задача з формування єдиної бази даних із фактами злочинів окупантів проти довкілля і здоров'я людини в умовах збройних конфліктів. Втрати для біорізноманіття мають бути досліджені, обраховані і потребують репарацій від агресора. Для цього Міндовкілля буде координувати роботу Державної екологічної інспекції, залучати військову прокуратуру, правоохоронців (наскільки це буде можливо).

За ініціативи керівництва Держекоінспекції спільно із заступницею голови комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування, народним депутатом О. Криворучкіною, заступником міністра захисту довкілля Р. Шахматенком розпочав роботу Оперативний штаб для фіксації, упорядкування інформації та формування єдиного реєстру збитків заподіяних довкіллю внаслідок вторгнення Російської Федерації на територію України.

До складу штабу увійшли фахівці Держекоінспекції, представники комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування, Міндовкілля, СБУ, органів прокуратури України, державних територіальних органів екології та природних ресурсів та Держлісагентства, зазначив в. о. голови Держекоінспекції І. Зубович.

Наразі фахівці Штабу створюють максимально зручні інструменти для оперативного сповіщення про порушення у сфері екології під час бойових дій на території України.

Для збільшення ефективності роботи створено спеціальний сайт: <https://shtab.gov.ua>. На ньому зібрана вся необхідна інформація про роботу штабу, його завдання, експертів

і фахівців, які здійснюють збір, обробку й узагальнення повідомлень про екозлочини. На сайті можна залишити повідомлення про екозлочин, заповнивши форму з декількох уточнювальних питань. Крім цього, в Україні запрацював чатбот EcoShkodaBot, який допоможе швидко створити повідомлення про виявлене порушення і направити у штаб для опрацювання. Зокрема, збирають наступну інформацію:

- дані про виникнення надзвичайних ситуацій – підриви, бомбардування складів паливно-мастильних матеріалів, сховищ нафтопродуктів, підприємств, які можуть використовувати небезпечні та/або хімічні речовини у виробництві;

- дані про пошкодження, руйнування чи зупинку діяльності очисних споруд, що очищують стоки перед скиданням у водні об'єкти – водоканали, промислові об'єкти;

- руйнування дамб полів фільтрації та витік відходів на рельєф місцевості;

- руйнування очисних або гідротехнічних споруд;

- займання (горіння, тління) місць видалення відходів – сміттєвих полігонів;

- пошкодження ґрунтового покриву, горіння, рубка лісів – особливо на територіях природо-заповідного фонду.

Для інформування необхідно:

- вказати геолокацію або чітку адресу надзвичайної ситуації;

- коротко описати саму надзвичайну ситуацію (що горить, забруднює);

- зазначити власника або суб'єкта господарювання (хто є постраждалим, у разі наявності інформації);

- зазначити ПІБ та контакти інформатора.

Повідомити Оперативний штаб про екозлочин можна будь-яким зручним способом:

- телефон гарячої лінії: +380 (96) 756-83-66 (Telegram, WhatsApp, Viber);

- чатбот у Telegram: @EcoShkodaBot;

- email: eco@shtab.gov.ua;

- заповнити форму на сайті: <https://shtab.gov.ua/>.

Ворог має відповідати за свої дії та понести максимальне покарання за злочини

проти людства та довкілля. Але, як змусити Росію відповісти і за ці злочини? Адже Росія підготувалася до такого розвитку подій і створила собі юридичну «подушку». З 2016 р. вона не є учасницею Римського Статуту, тому МКС не може покласти на неї зобов'язання. Оновлена Конституція РФ дозволяє країні ігнорувати й інші міжнародні судові рішення, а президент В. Путін, як і інші лідери країн, які не є учасниками Римського Статуту, має абсолютний персональний імунітет від покарання за воєнні злочини, вчинені на посаді.

Експерти вважають, що найбільший шанс на покарання В. Путіна – створення спеціального трибуналу за аналогією з Нюрнберзьким процесом. Робота над його створенням вже розпочалася.

Зрештою, рішення міжнародних судів є обов'язковими, а міжнародні злочини не мають строку давності – до відповідальності за них можна притягнути будь-коли. Очікується, що Міжнародний суд ООН присудить компенсацію за порушення Росією її міжнародних зобов'язань, зокрема у сфері захисту довкілля, а МКС чи радше Спеціальний трибунал, покарає за злочини проти довкілля відповідальних осіб Росії. І навіть, якщо Росія дозволить собі вкотре ігнорувати міжнародне право, рішення судів у справах щодо війни в Україні стануть черговим стимулом для цивілізованого світу накладати ще сильніші санкції на країну-агресорку й остаточно її ізолювати.

Дії Російської Федерації становлять екзистенційну загрозу для світу і несуть безпрецедентні та довготривалі наслідки для навколишнього середовища, наголосив у Женеві на засіданні керівних та робочих органів Конвенції про біологічне різноманіття заступник постійного представника України О. Капустін і закликав спільноту зробити все можливе для зупинення російської агресії, яка може призвести до глобальної екологічної катастрофи.

Питання щодо екоциду як самостійного виду міжнародного злочину набуло актуальності після дій армії США під час війни у В'єтнамі.

Військові США у 1963 р. розсіяли над територією В'єтнаму та Камбоджі більше

100 тис. т дефоліантів. Розпорошені хімікати включали речовини, що впливали на рослинність. Як наслідок, було знищено тропічні ліси площею 2 млн га та маса сільськогосподарських угідь. Також відбулося збіднення фауни (з 160 видів птахів у заражених районах зберіглось менше 20), а на забрудненому ґрунті рослинність практично не відновлюється.

У 1993 р. відбулась друга масштабна акція екоциду, що була проведена військовими Іраку під час війни в Перській затоці: було підірвано 1200 нафтових свердловин, ряд нафтопроводів та нафтоховищ, потоплено кувейтські танки. Внаслідок цього сталися пожежі, які не мали за масштабами прецедентів в історії. Кожен день згорало близько 1 млн т нафти, при цьому в атмосферу викидалося 50 тис. т діоксиду сірки, 100 тис. т сажі та 80 т вуглекислого газу. Через це в радіусі 1000 км випадали чорні дощі, що стало причиною зниження продуктивності сільськогосподарських угідь та масові захворювання серед населення. У Перську затоку вилилося близько 400 т нафти, утворилася нафтова пляма площею 10 тис. км², через що затоці і прибережним територіям була заподіяна значна шкода, що потягла за собою масову загибель птахів.

У 2004 р. американські війська використали фосфорні боєприпаси при бомбардуваннях іракського міста Фалуджа, що спричинило не лише масові жертви серед людей, але і катастрофічні забруднення навколишніх ґрунтів фосфорними сполуками.

У 2014 р. в межах законодавства РФ ставилося питання щодо кваліфікації дій українських чиновників як екоцид Кримського півострову на підставі тимчасового перекриття Північно-Кримського каналу, завдяки якому відбувалося постачання прісної води до півострову. Однак ознака наявності злочину міжнародними експертами встановлена не була.

У законодавстві України екоцид визнається злочином, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком від 8 до 15 років. У кримінальному кодексі РФ встановлено покарання у вигляді позбавлення волі від 12 до 20 років, Азербайджану – від 7 до 15 або

довічне позбавлення волі, Таджикистану – від 15 до 20, Киргизької Республіки – від 12 до 20, Грузії – від 8 до 20, Казахстану – від 10 до 15, Білорусії – від 10 до 15, Молдови – від 12 до 20.

Менший ступінь відповідальності передбачено в Естонії – лише грошове стягнення або ж позбавлення волі до 5 років. У Фінляндії передбачено позбавлення волі від 4 місяців до 6 років, а при наявності обтяжуючих обставин – від 2 до 20 років.

22 червня 2021 р. було оголошено про нове юридичне визначення терміну «екоцид» після того, як група незалежних експертів (ГНЕ) на замовлення Фонду «Стоп екоцид» розробила визначення з метою встановлення нового міжнародного кримінального злочину відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду. На їхню думку, подібний вид міжнародного злочину міг би підпадати під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Експерти ГНЕ визначають екоцид як вчинення «незаконних чи безчинних дій, із усвідомленням значної ймовірності того, що ці дії спричинять серйозну або масштабну чи довгострокову шкоду навколишньому середовищу».

Отже, екологічна ситуація в країні визначає добробут і здорове життя майбутніх поколінь українців. Російські війська свідомо і систематично знищують об'єкти, що не є воєнними цілями, руйнує екосистему України та загрожує всьому світу. Це екологічний тероризм, якому не має бути місця в ХХІ ст. *(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Державної екологічної інспекції України (<https://www.dei.gov.ua/posts/2154>; <https://www.dei.gov.ua/posts/2150>; <https://www.dei.gov.ua/posts/2160>); сайт Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-bojovi-diyi-vijsk-agresora-zagrozhuut-ekologichnimitakatastrofami-v-ukrayini; https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-vorog-obstrilyuye-misto-avdiyivka-iz-zaboronenoizbroyi-ta-zagrozhuje-ekologichnoyukatastrofoyu); офіційний портал Міністерства*

захисту довкілля та природних ресурсів України (<https://mepr.gov.ua/news/39028.html>; <https://mepr.gov.ua/news/39035.html>; <https://mepr.gov.ua/news/39066.html>); сайт UKRAINER (<https://ukrainer.net/ekocyd/>); сайт «Економічна правда» (<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/5/683307/>); сайт Infobae América (<https://www.infobae.com/ua/2022/03/25/the-environment-a-silent-victim-of-the-war-in-ukraine/>); інтернет-портал «Цензор.НЕТ» (https://censor.net/ua/news/3324010/genotsyd_ekotsyd_ta_smerti_prostyh_lyudeyi_prokuratura_harkivschyny_rozsliduye_rosiyiski_zlochyny); вебпортал «Слово і Діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2022/02/28/novyna/bezpeka/pochatku-vijny-rosiya-vypustyla-po-ukrayini-113-raket-holovnokomanduvach-zsu>; <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/15/novyna/bezpeka/rosiya-planuye-masovu-vyrubku-ta-prodazh-ukrayinskoho-lisu-rozvidka>); медіаплатформа «ЕкоПолітика» (<https://ecopolitic.com.ua/ua/news/eksperti-rozpozvili-yak-vijna-vplivaie-na-diku-prirodu-ukraini/>; <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/u-zhenevi-zaklikalizupiniti-rosijsku-agresiju-shhob-uniknuti-globalnoi-ekokatastrofi/>); інформаційне агентство AgroNews.ua (<https://agronews.ua/news/na-sumshhyni-nazrivaye-ekologichna-katastrofa-cherez-vbytyh-okupantiv/>); сайт «Луманська Агенція Новин» (<https://lan.od.ua/stati/8013-chim-zagrozhujut-stanודovkillja-bojovi-diji-v-ukrajini.html>); сайт Центру екологічних ініціатив «Екодія» (<https://ecoaction.org.ua/prytriahnuty-rosiudo-vidpovidalnosti.html>); Садова Т. «Щодо поняття злочину екоциду у міжнародному кримінальному праві» (<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/31883/1/146-149.pdf>); сайт BITLEX (<https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/ekotsyd>).

О. Кривецький, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Підсудність судів за воєнних реалій в українському судоустрої

Забезпечення безперебійної роботи судів, незважаючи на війну, – важливе завдання для судочинства. Як впливає з вимог Закону України «Про правовий режим воєнного стану», скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється (ст. 26). Утім, забезпечити повноцінну роботу судів у період війни реально далеко не у всіх регіонах.

Вирішити цю проблему покликаний Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо підсудності судів», в якому передбачено, що у зв’язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, роботу суду може бути припинено з одночасним визначенням іншого суду, який буде здійснювати правосуддя на території суду, що припинив діяльність, та який найбільш територіально до нього наближений, або до іншого суду,

визначеного за рішенням голови Верховного Суду України, а в разі неможливості здійснення Вищою Радою правосуддя своїх повноважень – за розпорядженням голови Верховної Ради України.

На виконання вимог Закону, голова Верховного Суду України за попередній місяць вже декілька разів видавав розпорядження, згідно з якими було змінено підсудність справ. Найбільше змін торкнулися територіальної підсудності справ у Донецькій, Луганській, Харківській і Херсонській, Миколаївській, Чернігівській областях; мали місце зміни у роботі судів Запорізької, Житомирської, Київської області.

Список не є вичерпним і може змінюватись з огляду на перебіг воєнних дій. Розпорядження Верховного Суду про зміну територіальної підсудності оновлюються разом зі зміною активних бойових дій в окремих районах і публікуються на офіційній вебсторінці

Верховного Суду України та сторінці ВСУ у Фейсбук.

Загалом суди в умовах воєнного часу працюють за особливим режимом роботи. Зокрема, цей режим орієнтується на безпеку відвідувачів, працівників апарату суду, суддів і допускає ситуативне ухвалення рішень про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом. З огляду на питання безпеки не здійснюється особистий прийом громадян керівництвом суду; допуск до засідань обмежується учасниками.

Учасники судових процесів мають можливість подати заяву про відкладення розгляду справ у зв'язку з воєнними діями та/або про розгляд справ у режимі відео

конференції. Для розгляду справ, які не є невідкладними необхідна письмова згода всіх учасників судового провадження.

Таким чином, режим роботи кожного конкретного суду визначається окремо і залежить від ситуації, яка склалась у регіоні. Зорієнтуватись в режимі роботи допоможуть оголошення на сайтах судів. Отримати інформацію можна, і зателефонувавши в єдиний контакт-центр судової влади України. Також суди рекомендують надсилати кореспонденцію лише через «Укрпошту» або в електронному вигляді на електронні адреси судів чи з використанням підсистеми «Електронний суд». Отже, попри зміни й обмеження, в Україні зберігається неперервність судочинства.

Робота судів у період ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації, впровадженням воєнного стану на території України з 24 лютого 2022 р. визначено особливості здійснення правосуддя. На території України правосуддя здійснюється лише судами відповідно до Конституції України. Право людини на судовий захист не може бути обмежене!

Особливості правосуддя воєнного часу:

- Суди працюють у штатному режимі з певними особливостями.
- Не допускається створення надзвичайних, особливих або будь-яких інших судів.
- Забороняються скорочені чи прискорені процедури.
- Територіальна підсудність справ або місцезнаходження судів можуть змінюватись.
- Розгляд справ може бути призупинено до усунення обставин, за яких наявна загроза життю, здоров'ю та безпеці осіб.
- Проведення судових розглядів можливе у режимі відеоконференції.

У зв'язку з ситуацією розгляд справ може бути відкладено чи справи знято з розгляду до закінчення воєнного стану.

Розгляду підлягають невідкладні судові справи, пов'язані з:

- обороноздатністю держави;
- забезпеченням режиму воєнного стану;
- мобілізацією;
- терміновим вирішенням (взяття під варту, продовження тримання під вартою тощо).

Територіальна підсудність справ

За рішенням Вищої ради правосуддя або розпорядженням Голови Верховного Суду у разі неможливості здійснення правосуддя судом через воєнний стан відбувається зміна територіальної підсудності справ, які вже перебувають на розгляді відповідного суду та нових справ.

Станом на 4 квітня 2022 р. на підставі розпоряджень Голови Верховного Суду було змінено територіальну підсудність судових справ (список) →

Нормативно-правове регулювання:

- Конституція України.
- Закон України "Про правовий режим воєнного часу".
- Рішення Ради суддів України від 24 лютого 2022 р. № 9 "Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні".
- Закон України "Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України 'Про судоустрій і статус суддів' щодо визначення територіальної підсудності судових справ".
- Рекомендації Ради суддів України щодо роботи судів в умовах воєнного стану від 2 березня 2022 р.

Джерело: <https://www.donbasssos.org/sudy-vojennyi-stand>.

В Україні нині діють виключно суди, створені згідно довоєнного законодавства. Війна не внесла жодних змін у власне структуру судів, хоча сьогодні озвучуються думки про їх доречність. Так, в інтерв'ю «Цензор. НЕТ» голова Верховного Суду України В. Князев назвав «непоганою ідеєю» думку про відновлення в Україні військових судів. «Створити військові суди в умовах воєнного конфлікту буде непросто, але на майбутнє,

або якщо зараз все-таки в нас буде змога попрацювати над цим питанням, вважаю, що це було б правильно», – заявив він. *(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://www.rada.gov.ua>); громадська мережа публічного права та адміністрації UPLAN (<https://uplan.org.ua>); вебсайт «Юридична газета» (jur-gazeta.com); вебсайт Протокол.ua (protocol.ua)).*

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Мартина Богуславець, виконавча директора Інституту законодавчих ідей

Військова служба за власним бажанням та позбавлення громадянства: новий законопроект у Раді

Військова служба при мобілізації – за бажанням, натомість на ухилинтів та втікачів за кордон чекатиме позбавлення громадянства. Охочі віком 60+ зможуть продовжити службу, а деякі категорії осіб не підлягатимуть призову.

Нові правила мобілізації можуть запрацювати вже найближчим часом – депутати зареєстрували в Раді новий законопроект № 7205.

Інститут законодавчих ідей проаналізував, які зміни можуть чекати на українців невдовзі.

Військова служба за власним бажанням

Законопроект передбачає, що призов громадян на військову службу під час мобілізації здійснюється враховуючи, передусім, морально-вольові якості кандидата на призов, письмове підтвердження готовності зі зброєю в руках захищати Вітчизну та висновки військово-лікарської комісії щодо придатності за станом здоров'я для проходження військової служби.

Проект однозначно не визначає яким чином та якою мірою будуть враховуватись морально-вольові якості, письмове підтвердження

та висновки військово-лікарської комісії. Водночас, відкриваються нові корупційні лазівки, коли морально-вольові якості кандидата на призов будуть залежати від хабара, наданого воєнкому.

Вказане нововведення не означатиме, що мобілізований просто так зможе відмовитися від військової служби, на нього чекатиме неприємний сюрприз.

Кого можуть позбавити громадянства?

Українцям дають можливість відмовитися від військової служби, але за це можуть позбавити громадянства. Також це стосується втікачів за кордон. Нардепи хочуть внести доповнення до ст. 25 ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та передбачити опцію позбавлення громадянства.

Позбавляти громадянства пропонують:

громадян, які під час воєнного стану, стану війни виїхали до країни, яка здійснює військову агресію проти України;

громадян, які, будучи у статусі військовозобов'язаних, виїхали за межі країни і не повернулись назад протягом 30 днів (крім відряджень з метою виконання функцій/завдань від центральних органів влади);

громадян, які через релігійні чи інші переконання письмово відмовились від призову на військову службу.

* Збережено стиль і граматику оригіналу

Однак парламентарям варто звернути увагу на те, що відповідно до Конституції України (ст. 25) та ЗУ “Про громадянство України”, позбавлення громадянина України громадянства України заборонено.

Крім того, запропонована процедура є сумнівною не лише з огляду на дотримання прав людини, а й зважаючи на можливість зловживань. Адже тільки за місяць війни до РФ примусово вивезли тисячі українців, а причиною виїзду за кордон для деяких категорій осіб може бути важка хвороба чи потреба в операції.

Кого не призватимуть?

Крім жорсткіших мір у вигляді позбавлення громадянства, законопроект передбачає і послаблення для певних категорій осіб – вони не підлягатимуть призову під час мобілізації.

Зокрема, НЕ підлягатимуть призову військовозобов'язані:

водії категорій С і D, які здійснюють перевезення гуманітарної допомоги у тому числі в області, в яких відбуваються бойові дії, або в яких органами влади встановлена гуманітарна катастрофа, або на/через тимчасово окуповані території;

визнані непридатними до військової служби за станом здоров'я без обмеження терміну, якщо наявні хвороби є невиліковними, чи потребують, за висновками профільних лікарів, значно довшого лікування, ніж шість місяців (відповідно до висновку військово-лікарської комісії).

Проте такі підстави звільнення від призову можуть мати корупційні ризики, наприклад, підкуп лікарів для отримання висновку про необхідність “значно довшого” лікування.

Також депутати пропонують конкретизувати, що під час мобілізації громадяни повинні надавати ЗСУ та іншим військовим формуванням необхідні будівлі, споруди, транспортні засоби та інше майно, крім приміщення, де вони проживають, а також транспортного засобу на сім'ю чи для здійснення підприємницької діяльності.

Без обмежень

Також законопроектом пропонується визначити, що в умовах воєнного стану

військовослужбовці ЗСУ та інших військових формувань, які мають високу професійну підготовку, досвід практичної роботи на займаній ними посаді, визнані військово-лікарською комісією придатними за станом здоров'я для проходження військової служби, на їх прохання можуть бути залишені на військовій службі без обмежень за віком.

Нині ж існують вікові обмеження – до 60 років для рядового, сержантського і старшинського складу, молодшого та старшого офіцерського складу та до 65 років – для вищого офіцерського складу.

Інститут законодавчих ідей схвалює усунення граничного віку перебування на військовій службі під час воєнного стану, однак рекомендує доопрацювати пункти, що суперечать Конституції України та сприятимуть порушенню прав громадян (https://lb.ua/blog/martyna_boguslavets/512214_viyskova_sluzhba_vlasnim_bazhannyam.html). – 2022. – 04.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олена Мельник, журналіст, юрист

В Україні відновлюють військову юстицію

Верховна Рада України зробила перший крок до відновлення військової юстиції. Зокрема, 1 квітня було ухвалено за основу та в цілому законопроект 7058 (про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення діяльності органів прокуратури в умовах збройної агресії проти України).

Як йдеться у пояснювальній записці, досвід роботи у 2020-2021 роках спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері, особливо у зоні проведення Операції Об'єднаних сил, засвідчив, що для «своєчасного реагування на сучасні виклики безпеці держави, законодавством має бути передбачена можливість комплектування окремих прокуратур військовослужбовцями Збройних Сил України».

Також законодавці акцентували: «Система спеціалізованих прокуратур у військовій та

оборонній сфері, на відміну від територіальних прокуратур, будується за екстериторіальним принципом, що забезпечує максимальне наближення до структури і дислокації військових формувань та органів їх управління, для яких характерні висока мобільність і готовність до мобілізації резервів в особливий період. За необхідності такі прокуратури мобільно пересуватимуться разом з військами, забезпечуючи законність і правопорядок, з урахуванням специфіки внутрішньої діяльності самих військових об'єктів».

Прийнятий законопроект передбачає внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» шляхом доповнення його ст. 42-1, якою буде врегульовано питання призову на військову службу прокурорів, відрядження їх до органів прокуратури та призначення на відповідні посади. Це не створює обов'язку комплектування органів прокуратури військовослужбовцями, але надає Генеральному прокурору таке право «для ефективного виконання передбачених законодавством функцій прокуратури в умовах триваючої агресії проти України».

Крім того, передбачається закріплення додаткових положень щодо незалежності таких прокурорів під час виконання службових обов'язків від військового командування та органів військового управління.

– Ми проголосували за фактичне повернення військових прокуратур, – зазначив у коментарі один із ініціаторів законопроекту, народний депутат України Максим Павлюк. – Крім того, ми адаптуємо сам кримінальний процес до реалій. На даний час до другого читання готується законопроект № 7183, який серед іншого визначатиме особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану. Мова йде, зокрема, про порядок дій під час відсутності доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, неможливості розгляду певних видів клопотань слідчим суддею, неможливості звернення до суду з обвинувальним актом та інші.

За словами народного обранця, забезпечення законодавчої бази для існування військової юстиції – основний виклик, над яким зараз

працює комітет ВР з питань правоохоронної діяльності.

– Однією з новацій, над якою зараз працюємо – запровадження військової поліції (законопроект № 6569-1), – розповів Максим Павлюк.

Історичний екскурс

Вперше військову прокуратуру в Україні намагалися ліквідувати за часів Віктора Януковича.

Головні ініціатори реформ – на той час заступник керівника адміністрації Президента України Андрій Портнов та генпрокурор Віктор Пшонка. Серед аргументів: навіщо військова прокуратура країні, в якій фактично немає армії? Мовляв, військова прокуратура суперечить стандартам НАТО...

Реформаторське свербіння тоді викликало обурення серед ветеранів військової прокуратури. Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України вони надіслали відкритий лист:

«... що послужило підставою для реорганізації військових прокуратур, чи був на це державний запит або рекомендації Ради Європи, або приклади інших країн? Наскільки нам відомо ні запиту, ні рекомендацій не було».

Псевдореформаторам також нагадали, що військові прокуратури ефективно діють в США, Канаді, Великій Британії, Польщі, Угорщині, Іспанії, Італії, Греції, Португалії, Болгарії, Румунії та інших державах, у тому числі усіх країнах пострадянського простору.

«Крім Міністерства оборони і Збройних Сил України військовим прокурорам піднаглядні Державна прикордонна служба України, Служба зовнішньої розвідки України, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна спеціальна служба транспорту Міністерства інфраструктури України, Внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України, підприємства, установи, організації та заклади, що їм підпорядковані.

У повсякденній діяльності командування цих формувань керуються вимогами Статутів Збройних Сил України, що вимагає від військових прокурорів спеціальних знань

у галузях військової адміністрації, тактики та бойового застосування військ, володіння спеціальними методиками проведення прокурорських перевірок, виявлення та розслідування злочинів, що відсутнє у працівників територіальних прокуратур», – написали тоді ветерани.

Утім, ці аргументи не почули ані на Банковій, ані на Різницькій... І тому 2012 року військові прокуратури ліквідували.

2014 року після початку військової агресії північного сусіда, анексії Криму та збройного вторгнення на Донбасі український парламент вніс зміни за законодавства та відновив систему військових прокуратур.

Але 19 вересня 2019-ого було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», який, серед іншого, знову ліквідував військові прокуратури. Вже за ініціативи на той час заступника керівника офісу Президента України та майбутнього очільника офісу Генерального прокурора – Руслана Рябошапки.

Іноземний досвід

Якою має бути військова юстиція у країні, де тривають бойові дії? І чи суперечить військова прокуратура стандартам НАТО? Про це військові юристи не перший рік говорять публічно, зокрема, 26 січня 2022 року у під час круглого столу «Окремі питання законодавчого врегулювання створення системи військової юстиції», що відбулася у Національному юридичному університеті у Харкові.

Велика Британія

Служба військових прокурорів у Збройних Силах Британії сформована 1 січня 2009 шляхом злиття служб прокуратури Військово-морських сил, Військово-повітряних сил та Сухопутних військ ЗС Великобританії. Очолює СВП директор, який призначає офіцерів на посади військових прокурорів. Діють під загальним наглядом Генерального прокурора Великої Британії. СВП проводить розслідування кримінальних справ та справ, що стосуються порушення військової дисципліни у ЗС країни. Є повністю незалежною організацією та не

входить у систему військової ієрархії ЗС ВБ. Головний офіс СВП знаходиться на авіабазі Нортхолт та має представництва при військових судах Великобританії.

Ізраїль

Військова прокуратура Ізраїлю є структурною складовою Сил оборони (ЦАХАЛ), що здійснює нагляд за дотриманням законності в діяльності армії, її підрозділів і окремих військовослужбовців. При окружних військових судах військове звинувачення представлено прокурорами військових округів, а також: головним прокурором з оперативних справ; головним прокурором у справах дезертирів; головою транспортної прокуратури; головний прокурор з особливих доручень (координує діяльність окружних прокуратур і представляє обвинувачення при Військовому апеляційному суді, а також при окружних судах в справах особливого характеру (наприклад, у справах щодо високопоставлених офіцерів).

Італія

У системі військової юстиції Італії існують такі органи: Рада військової магістратури; Генеральна військова прокуратура Італії при Верховному касаційному суді; Генеральна військова прокуратура Італії при Військовому апеляційному суді; Військовий апеляційний суд. Адміністративним органом управління в системі військової юстиції є Рада військової магістратури. Органами військової юстиції першої інстанції є три військові прокуратури та три трибунали – у містах Рим, Верона та Неаполь. До органів другої інстанції відносяться: Генеральні військові прокуратури Італії при Верховному касаційному суді та при Військовому апеляційному суді, а також сам Військовий апеляційний суд. При кожному представництві Військового апеляційного суду існують відділи Генеральної військової прокуратури на чолі з генеральними військовими адвокатами. До складу Військового апеляційного суду також входять судова колегія та три військові трибунали (м. Рим, м. Верона, м. Неаполь). Військові трибунали, серед іншого, мають у своєму складі військові республіканські прокуратури.

Польща

У структуру прокуратури Республіки Польща входить Департамент з військових справ, а також відділення окружних прокуратур та районних прокуратур, що відповідають за розгляд військових справ військовими судами та інші повноваження (далі – прокурори з військових справ), які підпорядковуються заступнику Генерального прокурора з військових справ. Прокурори з військових справ, які є кадровими військовослужбовцями, також виконують службові завдання у випадку застосування чи перебування ЗС РП за межами країни, у разі оголошення мобілізації, введення військового стану та у випадку війни. Також існують військова поліція та військові суди.

Румунія

Ключовою структурою у системі військової юстиції Румунії є Управління військових судів. В структурі міністерства національної оборони Румунії діє Дирекція військових судів, яка займається організацією діяльності в межах своєї компетенції. Військові установи, які здійснюють правосуддя: військові суди; територіальний військовий трибунал; військовий апеляційний суд; районні військові суди; військові суди, які мають статус військової частини. До кожного військового суду Румунії, входить відділ військової прокуратури. Зазначені військові прокуратури мають статус військової частини. До складу військової прокуратури входять: кримінальна та судова служби; служба мобілізації, людських ресурсів; економіко-фінансовий, бухгалтерський та адміністративний відділ; відділ обліку документів з обмеженим доступом.

США

Американська система військової юстиції діє з 1806 року і діє на підставі Єдиного кодексу військової юстиції. Існує три види військових судів: дисциплінарний військовий суд – розглядає справи стосовно осіб рядового та сержантського складу, які скоїли незначні правопорушення; спеціальний військовий суд – має право розглядати справи про малозначущі та тяжкі злочини. Разом із тим, суд обмежений у призначенні покарань (не більше шести місяців позбавлення волі або трьох місяців виправних робіт); загальний військовий суд

– може розглядати усі справи про злочини, скоєні військовослужбовцями, а також справи цивільних осіб, що перебувають на службі у ЗС США, або підлягають військовій юрисдикції у зв'язку з умовами воєнного часу. Цей суд має право призначати будь-яке покарання за законом, у тому числі смертну кару та довічне ув'язнення. Вищою апеляційною інстанцією для військових судів є військово– апеляційний суд виду ЗС США. Система військово-прокурорського нагляду відповідає структурі виду ЗС США. Органи цієї системи в США не є частиною федеральних органів прокуратури, а входять до складу видів ЗС США. Представник ЗС США, посада якого прирівнюється до військового прокурора, контролює здійснення правосуддя у суді виду ЗС США згідно з Єдиним кодексом військової юстиції та підпорядковується начальнику штабу виду ЗС США. У системі військової юстиції діють наступні органи досудового розслідування: служба розслідувань Міністерства оборони США; командування розслідувань СВ ЗС США; служба розслідувань ВМС ЗС США; офіс спеціальних розслідувань ВПС ЗС США, військова поліція. Таким чином, у ЗС США система військово-прокурорського нагляду відповідає структурам видів збройних сил. Елементи цієї системи є самостійними органами розслідування, не відносяться до федеральних органів прокуратури і входять до складу видів ЗС США.

Канада

Канадська служба військової прокуратури – це особливий підрозділ у складі Збройних сил Канади. Ця служба була утворена 1 вересня 1999 року. Завдання КСВП полягають у справедливому, швидкому та доступному розгляді справ, вчинених військовослужбовцями. Девіз служби – *Ordo per Justitia* – Дисципліна через справедливість. Військовослужбовці КСВП є підготовленими юридичними працівниками, які переглядають справи, що передаються до суду органами досудового розслідування. Переглянувши докази, вони визначають, чи є обґрунтована перспектива засудження і чи є в інтересах суспільства продовження розслідування.

Якщо так, то справа передається на розгляд у воєнний суд. Воєнний суд може відбуватися в будь-якому місці, де працюють Збройні сили Канади: від тимчасового притулку в Афганістані до військової зали суду в Оттаві. У разі оскарження рішення у судовому засіданні офіцер КСВП представляє інтереси ЗСК перед Воєнним апеляційним судом. Військовослужбовці КСВП також надають постійну юридичну консультацію Національній службі розслідувань з таких питань, як ордери на обшук, погоджують обвинувачення та інші юридичні поради щодо розслідувань.

Португалія

Військова державна прокуратура належить до Федеральної державної прокуратури і є відомством, відповідальним за військові злочини в рамках військового правосуддя, створена в 1920 році з появою Кодексу судової організації та військового процесу. Протягом багатьох років ВДП відповідає за збереження ієрархії та дисципліни у Збройних Силах, відповідальних за збереження національного суверенітету. Діяльність військової прокуратури регулюється спеціальним законом, який відносить цю структуру до Військових органів юстиції. Військова державна прокуратура здійснює кримінальне переслідування, вирішує питання несумісності або недостойності перебування на військовій службі, організовує досудове розслідування органами військової поліції, координує їх діяльність, підтримує обвинувачення в суді.

Іспанія

Військовий юридичний корпус виконує функції застосування правосуддя в межах Збройних сил Іспанії. Їх функції ідентичні тим, які виконують державні прокурори. Військова юстиція має свої представництва у постійних арміях, є частиною судової влади держави. Їх юрисдикція поширюється на кримінальні справи, захист прав у дисциплінарному провадженні та інші питання, визначені законом. Наразі його склад налічує близько трьохсот військовослужбовців. Військова прокуратура Іспанії відрізняється жорстким відбором військовослужбовців, для них обов'язковою є вища військова та вища

юридична освіта, а також знання англійської мови. Окрім того, вони проходять спеціальне навчання в залежності від роду військ, у яких вони будуть виконувати свої функції.

Болгарія

У системі органів прокуратури Болгарії функціонують 5 військово-окружних прокуратур. Відповідно до положення п. 3 ст. 37 КПК на військові прокуратури покладено обов'язок розслідувати справи про злочини, вчинені військовослужбовцями Збройних Сил та працівниками Міністерства внутрішніх справ, які беруть участь у міжнародних військових чи поліцейських представництвах за кордоном, серед яких контингенти, які беруть участь в операції Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані, військової операції Європейського Союзу в Боснії та Герцеговині та інші. Військові прокурори та слідчі мають військові звання та не підпорядковуються військовому командуванню. Також функціонують військові суди.

Греція

Існування військових прокурорів у Греції передбачено окремим військово-кримінальним та процесуальним кодексом, на них покладено обов'язок кримінального переслідування за військові злочини та підтримання обвинувачення в суді. У цій країні існують також військові суди та військовий суд ВМС.

Данія

Військова прокуратура Данії – це незалежний орган Міністерства оборони, який розслідує та розглядає військові кримінальні справи. Військовий прокурор не залежить від системи оборони та військового командування. Основою військової прокуратури є військова кримінально-виконавча система, яка отримала сучасний зміст після законодавчої реформи у 2005 році. Юрисдикція військових прокурорів поширюється не лише на території держави, але й за її межами.

Ірландія

Військова прокурора існує в системі Міністерства оборони Ірландії, де діють також військові суди, до складу Міністерства входить Директор з військових переслідувань, який по суті є Головним військовим прокурором і

здійснює функцію підтримання обвинувачення у військових судах.

Нідерланди

Військові прокурори Нідерландів відповідають за виконання завдань військової поліції, підтримують обвинувачення в суді. На відміну від цивільних прокурорів, які в суді виступають у спеціальній чорній мантії, військові прокурори зобов'язані підтримувати обвинувачення лише у військовій формі, мають офіцерські звання.

Військові прокуратури розташовуються у місцях найбільшої концентрації військ, а їх повноваження розповсюджуються на весь світ.

Швейцарія

У системі судочинства Швейцарії існують військові суди, які діляться за територіальним та мовним принципами (франкомовний, німецькомовний та італомовний). У складі кожного військового суду існує інститут військових прокурорів.

Азербайджан

У систему органів прокуратури Азербайджанської Республіки входить Військова прокуратура АР, Військова прокуратура Нахчіванської Автономної Республіки, військові спеціалізовані прокуратури. Військові прокуратури утворюються на території розміщення військових гарнізонів Збройних сил АР з урахуванням кількості військових частин. Військову прокуратуру АР очолює Військовий прокурор АР, який одночасно являється заступником Генерального прокурора. Офіцери військових прокуратур АР за своїм статусом є військовослужбовцями Збройних сил АР, але призиваються та звільняються з військової служби Військовим прокурором країни (https://censor.net/ua/blogs/3330809/v_ukrayini_vidnovlyuyut_viyiskovu_yustytsiyu). – 2022. – 02.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олександр Чабаненко, директор Програми Право Українського інституту майбутнього, адвокат

Деякі першочергові правові кроки щодо найтяжчих злочинів в Україні

На нашу думку, вже зараз треба зробити ряд кроків, необхідних для притягнення до відповідальності суб'єктів за найтяжчі злочини під час агресії проти України.

Перше.

Підтримуємо ініціативу Президента України щодо того, що для проведення досудового розслідування діянь, які мають ознаки найтяжчих злочинів (воєнних злочинів, злочину геноциду, злочинів проти людства/людяності, злочину агресії) необхідно в найкоротші терміни створити спеціальну міжнародну слідчу групу.

Найближчий в часі досвід всім відомий – це робота міжнародної слідчої групи по розслідуванню обставин знищення рф рейсу МН17, в роботі якої українські професіонали брали активну участь.

Її діяльність повинна розповсюджуватись на всі звільнені території України.

Організатором створення вказаної слідчої групи могла б виступити Генеральна прокуратура України.

Правова основа для цього в наявності – в чинному українському законодавстві.

Друге.

Необхідне прискорення процесу організації роботи Міжнародного Трибуналу (за зразком Нюрнберзького трибуналу та Токійського процесу) щодо злочинів рф та республіки білорусь та їх громадян на території України.

Організатором створення Трибуналу та розробки його Статуту теж могла б виступити Генеральна прокуратура України.

Третє.

Для збору доказів щодо вказаних злочинів необхідно розробити механізм залучення в якості свідків громадян рф та рб, які не брали безпосередньої участі в тяжких/особливо тяжких злочинах.

Для цього в співробітництві з нашими західними партнерами необхідно розробити механізм як стимулювання вказаних осіб (в тому числі, матеріального), так і забезпечення їх захисту (в тому числі, на території цивілізованих країн).

Четверте.

Як ми раніше вже наголошували, необхідно вже зараз проводити роботу на дипломатичному та інших рівнях з рядом держав з метою недопущення отримання притулку особами, які будуть обвинуваченими у Міжнародному Трибуналі.

Адже історія вже знає приклади, коли особи, які обвинувачувались в скоєнні найтяжчих злочинів під час воєн, отримали притулок в інших країнах (це і Вільгельм II після I Світової війни, і деякі нацистські вбивці після II Світової, і цілий ряд інших осіб).

П'яте.

Як ми, знову ж, неодноразово заявляли, не можна допустити, щоб до процесу притягнення до кримінальної відповідальності найнебезпечніших злочинців з рф та республіки білорусь залучались структури, які це зробити не здатні.

У разі залучення до цього процесу Міжнародного кримінального суду (МКС) буде реальною можливість повторення історії з так званим «Лейпцигським фарсом».

Коли після I Світової війни до суду над особами, які «відмітилися» особливою жорстокістю за її часів була залучена структура, яка перетворила процес на фарс, а всі обвинувачені благополучно unikнули покарання.

Вже зараз необхідно проводити дії, які дозволять не тільки притягнути до відповідальності нелюдей за злочини проти українців і України, а й надовго відіб'ють навіть думки з цього приводу (https://censor.net/ua/blogs/3331278/deyaki_pershochergovi_pravovi_kroky_schodo_nayityajchyh_zlochyniv_v_ukrayini). – 2022. – 04.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Антон Красов, юрист, правозахисник, тренер, консультант

Медичні закони для військовослужбовців та потерпілих

Як відомо, 1 квітня Верховна Рада ухвалила 21 закон.

Огляд законодавчих змін, ухвалених Парламентом 1 квітня, розпочнемо з медицини.

У цій сфері було прийнято 2 закони:

№ 7226 – щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану

№ 7210 – щодо забезпечення засобами реабілітації осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії рф.

Розпочнемо з першого. Це ухвалений законопроект № 7226.

Для чого закон?

Мета закону – забезпечити належне лікування військовослужбовців під час воєнного стану.

Для кого закону?

Він стосується діючих військовослужбовців, які брали участь у відсічі збройної агресії під час воєнного стану (як контрактники, так і мобілізовані);

звільнених з військової служби осіб (контрактники та мобілізовані), які брали участь у відсічі збройної агресії під час воєнного стану.

В чому суть?

Такі особи зможуть отримати безоплатну психологічну, медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах з відшкодуванням вартості проїзду до цих центрів.

У разі необхідності (важке поранення, необхідність особливого медичного втручання) військовослужбовці можуть бути направлені до медичних закладів за межами України разом із супроводжуючим персоналом. При цьому заборона на виїзд з України для таких осіб не буде діяти. В такому разі Держава оплачує вартість медичної допомоги та вартість проїзду.

Який порядок реалізації?

Детальний алгоритм надання такої медичної допомоги (категорії, порядок, строки, відповідальні особи) буде міститися у постанові Кабінету Міністрів. КабМін має ухвалити її протягом 14 днів.

Загальний висновок

Цей закон дуже потрібний, адже в умовах повномасштабної війни збереження життя і відновлення здоров'я військовослужбовців – це питання першочергового порядку.

Оскільки законом закріплюється обов'язок надання медичної, психологічної, медико-психологічної допомоги військовослужбовцям, дуже важливим є швидке ухвалення Кабінетом Міністрів якісного і чіткого Порядку отримання цих послуг, для того щоб прийняті норми по-справжньому діяли на практиці.

Другим законом з медичної сфери є закон № 7210 щодо забезпечення засобами реабілітації осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії рф.

Для чого закон?

Мета закону – забезпечити допоміжними засобами реабілітації осіб, які у період воєнного стану постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації.

Для кого закон?

Для постраждалих від агресії рф. Це широке коло осіб, яке охоплює всіх, хто після оголошення воєнного стану отримав поранення, контузію, каліцтво або захворювання без інвалідності внаслідок збройної агресії рф. Наприклад, внаслідок бомбардувань, авіаударів та інших військових нападів тощо.

В чому суть закону?

Постраждали особи отримують допоміжні засоби реабілітації, медичні вироби, реабілітаційні послуги. До прийняття цього закону такий набір послуг був доступний лише для осіб з інвалідністю. А тепер він буде поширений на постраждалих від війни осіб. Весь перелік послуг передбачений у законах «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» та «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я». Підставою для надання послуг буде висновок лікувально-консультативних комісій лікарень чи поліклінік для цивільних осіб, а також військово-лікарських комісій для військовослужбовців.

Який порядок реалізації?

По-перше, потрібно звернутися до поліклініки чи лікарні (для тих, хто проходить лікування), до військово-лікарської комісії (для військовослужбовців) та отримати лікувально-консультативний висновок (висновок ВЛК для військовослужбовців). По-друге, звернутися до управління соціального захисту за місцем перебування щодо отримання послуг.

Висновок

Важливий законопроект для постраждалих під час воєнного стану осіб, які отримують медичні та реабілітаційні послуги на рівні з особами з інвалідністю. Це дозволить їм швидше покращити свій стан здоров'я.

Отже, ми розглянули два прийнятих Парламентом 01 квітня медичні закони. Незабаром очікуйте на роз'яснення інших законодавчих актів (https://censor.net/ua/blogs/3332898/medychni_zakony_dlya_viyiskovoslujbovtsiv_ta_poterpilyh). – 2022. – 10.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Антон Красов, юрист, правозахисник, тренер, консультант

Гарантування банківських вкладів під час воєнного стану

Продовжуємо детальний розбір законодавчих актів, ухвалених Парламентом 1 квітня. Ще один закон, який був прийнятий Верховною Радою, стосувався банківських вкладів громадян. Мова йде про законопроект 5542-1 щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб.

В даній статті ми розглянемо лише ті зміни, які пропонуються ухваленим законом, в контексті гарантування банківських вкладів громадян.

Яка ситуація зараз?

На даний час, до того як новий закон не набув чинності, держава через систему гарантування вкладів, зокрема через Фонд гарантування вкладів громадян, гарантувала суму у розмірі 200 тисяч гривень. Це мало місце у разі визнання банку неплатоспроможним або відкликання чи скасування банківської ліцензії або ліквідацію банку.

Таким чином, кожен громадянин, маючи кошти на своєму банківському рахунку, знав, щоб не сталося з банком, він може розраховувати на отримання своїх коштів, якщо їх розмір становить не більше 200 тисяч гривень. Якщо ця сума буде більшою, держава

все одно виплатить гарантовані 200 тисяч гривень.

Що пропонується законом?

На період воєнного стану та протягом трьох місяців після його закінчення держава гарантує всю суму вкладів незалежно від їх розміру.

Після цього періоду сума гарантування складатиме 600 тисяч гривень, тобто збільшиться утричі, якщо порівнювати із сьогоденнішим днем.

Варто зауважити, що відповідно до сп. 3 ч. 1 ст. 2 Закону “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”:

вклад – це кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського рахунку, банківського вкладу (депозиту), включаючи нараховані відсотки на такі кошти.

Отже, вкладом називають і кошти, які лежать на депозитному рахунку, і кошти, які просто знаходяться на рахунку (на картці). І те, й інше є вкладом.

Сума гарантування – це загальна сума, яка охоплює всі кошти, які є на рахунках у банку, в тому числі депозитних.

При цьому гарантується вся сума вкладу разом із відсотками станом на день припинення роботи банку.

Що дасть закон?

По-перше, для банківської системи його прийняття зменшить відтік депозитів та коштів на банківських рахунках. Це в свою чергу посилить платоспроможність банків.

По-друге, закон підвищить довіру до банківської системи з боку громадян та бізнесу.

По-третє, таке правове регулювання дасть громадянам більшу впевненість при зберіганні своїх коштів у банківських установах.

По-четверте, закон підвищить захищеність коштів громадян під час воєнного стану та протягом трьох місяців з дня його закінчення, а після завершення цього періоду збільшить розмір гарантування коштів утричі до 600 тис. грн.

На даний час закон ще не діє, оскільки знаходиться на підписі у Президента. Очікуємо

на підписання найближчим часом (https://censor.net/ua/blogs/3333377/garantuvannya_bankivskyh_vkladiv_pid_chas_voennogo_stanu). – 2022. – 12.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Юрій Лісовський, експерт ОПОРИ з CivicTech

Про електронне голосування потрібно забути, хоча воно й видається гарним рішенням

Ми вже кілька разів чули або читали про те, що на референдумі українці визначать, яким буде завершення війни чи умови миру. Не будемо зараз оцінювати політичну частину, а поговоримо лише про організацію самого голосування, зокрема про електронні можливості. Є багато питань про те, де працюватимуть дільниці, скільки виборців прийде, як робити списки виборців, які будуть бюлетені і як їх рахувати, що робити з росією і територіями поряд із бойовими діями, як бути з людьми в еміграції?

Спочатку проаналізуємо лише дві проблеми, пов'язані з електронним голосуванням, а детальніше про референдум ітиметься нижче

Перш за все, не можна покладатися на те, що якась кількість виборців не прийде на дільниці, а голосуватиме за допомогою смартфона. Держава зобов'язана створити умови для всіх, тому дільниці, бюлетені та все інше потрібно готувати у будь-якому випадку. Може статися така банальна річ, як перебої з інтернетом, – і ось людина вже не може проголосувати зі свого пристрою.

До того ж голосування і підрахунок голосів на дільницях потрібно зробити максимально швидкими хоча б у небезпечних районах. Можна навіть думати про вивезення дільниці на підрахунок десь у спокійну точку.

По-друге, Україна протягом останніх місяців сильно потерпала від кібератак. Багато експертів говорили про викрадення реєстрів та перебої в роботі основних сервісів (як-от «Дія»). Найближчим часом важко уявити

ситуацію, в якій цей ризик кудись зникне. При цьому люди можуть високо оцінювати аналогове голосування і довіряти йому, бо розуміють, як воно відбувається, а у випадку перебоїв чи знищення даних про віртуальні голоси можуть виникати конфлікти.

Дуже коротке інтро про референдум

На референдум виносять лише одне питання. Референдум дійсний, якщо явка громадян перевищує 50% (включно з Кримом та Донбасом), тобто реально на безпечних територіях вона має бути значно більшою. Якщо громадяни не підтримають питання, винесене на референдум, нове волевиявлення з цього ж приводу можна проводити не раніше, ніж через рік.

Орієнтовна кількість виборців в Україні – 35 млн (з урахуванням окупованих з 2014 року територій), тобто прийти і проголосувати повинні щонайменше 17,5 млн громадян. На територіях в Україні та за кордоном, де доступне голосування, може бути приблизно 29 млн виборців. Це означає, що фактична явка для того, щоб результати референдуму можна було врахувати, має бути 60% або більше. Такий фактор може спокушати політиків запускати інтернет-голосування, а коротко про його ризики ми говорили на початку.

Така ситуація створює серйозні виклики для організації референдуму – і логістичні, і безпекові.

В 2021 році Верховна Рада прийняла новий закон про референдум, який, зокрема, містить відсилки до електронного голосування. Однак справа в тому, що цю форму волевиявлення має регулювати окремий закон. І хоча зараз парламент може приймати нові закони максимально швидко, ця тема дуже чутлива і вимагає повноцінного обговорення. Йдеться про один із головних демократичних інструментів – колективне прийняття рішень через голосування. Якщо парламент просто запровадить якісь альтернативні процедури, то чим ми будемо відрізнятися від росії?

Відповідно до українського законодавства, під час воєнного стану не можуть відбуватися вибори і референдуми. Також не можна вносити зміни в Конституцію. Отже, всі ці

зміни потрібно буде вносити після скасування воєнного стану. Зараз цей режим ввели до кінця квітня, але його можна продовжувати багато разів, з огляду на безпекові реалії. Водночас від призначення дати референдуму до голосування має пройти 2 місяці.

Виклики для організації голосування

Вже більше 10 мільйонів громадян України (станом на 24.03.2022) покинули свої домівки, каже CEDOS. Із них 3,6 млн перебувають за кордоном, а 6,5 млн – змінили місце проживання всередині країни. Можемо припустити, що ще частина населення перемістилась і не дала про себе знати. Крім цього, багато громадян долучилися до ЗСУ і тепер перебувають не у місцях офіційної реєстрації/постійного проживання. Можна також припустити, що половина закордонних біженців – діти, тому виборців виїхало лише 1.8 млн (на 24.03.2022). Зазвичай за кордоном перебуває трохи менше мільйона українців, які можуть там голосувати, але кількість дільниць, організованих у приміщеннях консульств та посольств, явно недостатня. На попередніх виборах ми бачили величезні черги на закордонних дільницях, а зараз на референдум може прийти щонайменше вдвічі більше людей.

Дуже часто виборчі дільниці в Україні розташовані у школах. Іноді в одному приміщенні може бути навіть три дільниці одночасно. Під час виборів можна бути певним: кожна школа або дитсадок в країні буде виборчою дільницею. Саме тому із руйнуванням цих об'єктів Україна втрачає чимало приміщень, у яких можна проводити голосування. Станом на 28 березня внаслідок війни постраждало 733 освітніх заклади, із них 74 повністю зруйновані. Як ми знаємо, вони сконцентровані на Сході і Півночі країни. Найгірша ситуація – у Донецькій, Харківській, Миколаївській, Сумській, Київській, Херсонській, Чернігівській областях та місті Київ. Крім того, росіяни зруйнували 4 заклади професійної освіти і пошкодили 44 (станом на 31 березня).

Всього в Україні 14900 середніх шкіл поза межами ОРДЛО і Криму, а також 14800 дитячих садочків. Може здаватися, що

пропорція зруйнованих будівель до загальної кількості незначна, але щільність пошкоджень дуже пов'язана із конкретними територіями, і перерозподілити ділянки буде складно. Внаслідок руйнування закладів освіти складається ситуація, коли у зоні ураження росією ділянки знищені, а у безпечних регіонах вони будуть переповнені, бо туди приїхали люди з небезпечних місць.

Крім шкіл та садочків, пошкоджено багато інших будівель, де часто роблять виборчі ділянки: бібліотеки, ФАП, водоканали тощо.

Голосування через інтернет начебто розв'язує цю проблему, але, на жаль, лише у нашій уяві. Ризики зриву волевиявлення чи фальсифікації його результатів можуть переважати користь від такого способу проведення референдуму.

Врешті, будь-які найближчі вибори чи референдуми будуть серйозним викликом для держави з точки зору їх організації. Крім іншого, необхідно продумати, як надати можливість голосувати величезній кількості громадян за кордоном, забезпечити всі ділянки списками виборців та бюлетенями. Перед запровадженням електронного чи інтернет-голосування необхідно напрацювати технічну і нормативну бази, а потім – будувати системи, тестувати їх і перевіряти на стійкість. Утім, це все одно не гарантує захист від зовнішнього втручання російських хакерів (https://censor.net/ua/blogs/3333732/pro_elektronne_golosuvannya_potrbno_zabuti_hocha_vono_yi_vidatsya_garnim_rshennyam). – 2022. – 13.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Микола Марченко, кандидат юридичних наук, провідний експерт з конституційного та виборчого права Асоціації українських правників.

Все, що вам потрібно знати про заборону проросійських політичних партій

Повномасштабна війна Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого, – стала детермінантою нової хвилі суспільного запиту на законодавче забезпечення заборони

діяльності проросійських політичних партій в Україні.

Слід відзначити, що з березня 2014 року це питання час від часу ставало елементом політичного порядку денного. Однак, свого інституційного рішення не знайшло з ряду суб'єктивних причин.

Згідно ст.37 Конституції України існують наступні підстави обмеження щодо утворення та діяльності політичних партій:

- 1) ліквідація незалежності України;
- 2) зміна конституційного ладу насильницьким шляхом;
- 3) порушення суверенітету і територіальної цілісності України;
- 4) підлив безпеки держави;
- 5) незаконне захоплення державної влади;
- 6) пропаганда війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі;
- 7) посягання на права і свободи людини;
- 8) посягання на здоров'я населення.

Цей перелік з доповненням на обмеження щодо утворення політичних партій, спрямованих на пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного режимів або їх символів закріплене і в ст.5 Закону України “Про політичні партії в Україні”. Однак, механізм заборони політичних партій, які становлять загрозу національній безпеці України досі не є ефективним.

18 березня цього року Президент та РНБО вдалися до нестандартного вирішення питання, шляхом прийняття рішення РНБО про призупинення діяльності окремих проросійських партій (затверджене указом Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року щодо призупинення діяльності окремих політичних партій” № 153/2022 / 2022-03-19) Це рішення:

1) Є досить вільним та нестандартним тлумаченням норм Конституції України з відповідним ризиком можливого судового оскарження;

2) Призупинення – є тимчасовою дією, що не призводить до ліквідації проросійських партій;

3) Таке рішення – не є системним і не запобігає утворенню нових проросійських політичних партій.

Усі наведені аргументи влада почула і від експертного середовища, і від деяких представників міжнародних організацій. Це зумовило реєстрацію рядом депутатів з фракції “Слуга народу” 28 березня проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій” 7172-1. Цей законопроект парламентом було прийнято у першому читанні 1 квітня. Однак, і цей законопроект – не створює ефективного механізму для заборони проросійських політичних партій з наступних причин:

Передбачено механізм заборони діяльності політичних партій через звернення міністерства юстиції до суду. Пропонований парламентарями механізм є дуже близьким до вже наявного в чинній редакції Закону України “Про політичні партії в Україні”, і який за 8 років війни з РФ, не зміг продемонструвати належної ефективності;

Законопроект пропонує внесення змін до ст.5 Закону України “Про політичні партії в Україні” шляхом доповнення її новими пунктами і примітками спрямованими на розширення критеріїв обмеження щодо утворення та діяльності політичних партій. Чинна редакція закону в ст.5 відтворює підстави щодо обмеження та утворення політичних партій прямо визначені в ст.37 Конституції України. І такий підхід законодавця – є повністю виправданим. З погляду законодавчої техніки, доцільним є доповнення закону окремою статтею щодо підстав здійснення Міністерством юстиції моніторингу діяльності і статутних документів політичних партій на виконання вимог ст.37 Конституції України та ст.5 Закону України “Про політичні партії в Україні”. Такий підхід дозволив би чітко виділити базові (конституційні) підстави заборони політичних партій та критерії, які Міністерство юстиції України повинне використовувати для моніторингу політичної діяльності політичних партій та для початку процедури заборони діяльності тих, чия діяльність суперечить вимогам ст.37 Конституції України;

Ключовим у питанні заборони діяльності політичних партій є питання механізму цієї заборони та його ефективності для захисту фундаментальних прав людини, національної безпеки України та захисту демократичного конституційного ладу. Однак, законопроект дуже побічно приділяє увагу механізму заборони діяльності політичних партій і не модернізує його з огляду на умови воєнного стану та інших безпекових викликів перед нашою державою;

Законопроект занадто сконцентрований на внесенні змін до інших законів України.

Як потрібно законодавчо забезпечити ефективний механізм заборони проросійських політичних партій?

Ефективне законодавче забезпечення заборони проросійських політичних партій має бути засновано на наступних принципах:

Забезпечення швидкості процесу заборони діяльності проросійської політичної партії;

Підставою для заборони діяльності будь-якої проросійської політичної партії має бути один з критеріїв визначених ст. 37 Конституції України;

Закон має містити порядок здійснення Міністерством юстиції України моніторингу відповідності фактичної діяльності політичних партій критеріям визначеним ст. 37 Конституції України;

Закон має містити спеціальні критерії для здійснення моніторингу Міністерством юстиції України. Однак, з урахуванням швидкої зміни в діяльності проросійських політичних партій такі критерії не мають бути вичерпними;

Закон має передбачати дуже складну процедуру оскарження відповідного рішення з кількома етапами;

Оптимальним виглядає надання Міністерству юстиції за погодженням з Службою безпеки України права приймати рішення про заборону політичної партії з запровадженням складної процедури оскарження відповідного рішення. І у цьому контексті законодавець може не обмежуватися механізмом адміністративної юстиції. В ряді європейських держав такі питання відносять до компетенції конституційних судів

(https://censor.net/ua/blogs/3334144/vse_scho_vam_potribno_znaty_pro_zaboronu_prosiyiskyh_politychnyh_partiyi). – 2022. – 14.04).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Визнання геноциду, бойкот РФ в спорті, заборона Z, розшук зниклих безвісти, позбавлення зрадників держнагород, військові контракти для іноземців, кримінальне провадження під час війни, спрощений доступ до соцпослуг, захист евакуйованих дітей – детально про усі 22 закони, які прийняла Рада 14 квітня

50-й день війни став один із найпродуктивніших робочих днів у парламенті IX скликання. Крім призначення Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і вже традиційних теплих промов від міжнародних друзів України – Голови Сенату Чехії та Маршалюка Сенату Польщі, депутати прийняли 22 важливі закони. Про що вони, читайте нижче.

1. Постановою 7276 визнали геноцидом Українського народу дії Збройних сил, політичного і військового керівництва Росії під час збройної агресії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, а також доручили Спікеру спрямувати цю заяву ВРУ до ООН, Європарламенту, парламентських асамблей Ради Європи, ОБСЄ, НАТО, урядів та парламентів іноземних держав. Генпрокуратура, МЗС та Мінюст повинні документувати усі факти вчинення геноциду Українського народу, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, інших тяжких злочинів та ініціювати притягнення винних до відповідальності.

2. Постановою 7281 звернулись до Міжнародного Олімпійського Комітету та керівних органів міжнародних спортивних федерацій з пропозиціями заборонити участь спортсменів, суддів тренерів РФ і Білорусі у міжнародних змаганнях, зупинити членство цих країн-агресорів в організаціях, виключити

громадян з керівних органів, а тих хто підтримував агресії – дискваліфікувати пожиттєво.

3. Постановою 7266 затвердити заяву про цінність свободи слова, гарантії діяльності журналістів і ЗМІ під час дії воєнного стану, а також доручили Спікеру направити її правоохоронним органам, Нацраді з питань телебачення і радіомовлення та іншим органам, установам та організаціям у цій сфері.

4. Законом 7244 внесли комплексні зміни до Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» у зв'язку із реаліями та практикою поточної війни, зокрема, щодо створення і діяльності органу – Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, функціонування відповідного Реєстру таких осіб, уточнення їх правового статусу, обліку та розшуку, а також соціального захисту їх близьких родичів та членів сім'ї.

5. Законом 7246 наділили Міністра фінансів повноваженням залучати за рішенням Уряду гранти на бюджетну підтримку від іноземних держав, іноземних фінустанов і МФО та вносити зміни до міжнародних договорів України, а також дозволити Уряду спрямувати залишки на 1.04.22 спецфонду внесків на регулювання НКРЕКП на заходи у сфері оборони. Крім цього, суб'єктам грального бізнесу дозволили на період воєнного стану перейти на спрощену модель оподаткування і сплачувати 2% з виручки замість податку з доходу (GGR) та податку на прибуток.

6. Законом 7201 змінили порядок визначення середньомісячного доходу громадян (строк скорочується до 1 кварталу), розширили повноваження військових адміністрацій в частині організації надання соціальних послуг, уповноважили обласні (міські) держадміністрації та виконавчі органи місцевих рад визначати особливості надання соц.послуг, врегулювали екстрене (кризове) надання соц.послуг (консультування, притулок, догляд, проживання, натуральна допомога, перевезення тощо) у разі наявності загрози життю чи здоров'ю та введення надзвичайного/воєнного стану.

7. Законом 7240-1 збільшили бойові і спеціальні спроможності військової

розвідки шляхом дозволу особам, які мають громадянство (підданство) іноземної держави, або особам без громадянства бути прийнятими на військову службу до розвідувального органу Міноборони.

8. Законопроектом 6163, прийнятим за основу, запропонували порядок позбавлення Президентом України державних нагород осіб у разі засудження нагородженого за тяжкий чи особливо тяжкий злочин за поданням суду, а також за поданням ВРУ чи РНБО якщо нагороджений популяризував/пропагував державу-агресора, виправдовував чи заперечував збройну агресію РФ, анексію території, порушення територіальної цілісності, суверенітету України або брав участь у цій агресії чи окупаційних силах/адміністраціях.

9. Законом 7272 звільнили від призову на військову службу під час мобілізації учнів і викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

10. Законом 7242 визначили строки військової служби для іноземців та осіб без громадянства за контрактом (3 роки для рядових, 3-5 р. – сержантів/старшин) та з моменту мобілізації та введення воєнного стану, дозволили їм припиняти контракт за власним бажанням.

11. Врахували пропозиції Президента до Закону 7179 щодо переліку осіб, яким у разі наявності загрози життю чи здоров'ю може надаватись державна охорона за рішенням Президента України, прийнятим за поданням посадових осіб, уповноважених виступати від імені відповідних державних органів, або за поданням начальника Управління державної охорони України, а також уточнили обмеження, порядок відбору та вимоги для проходження служби в УДО.

12. Врахували пропозиції Президента до Закону 7186 щодо уточнення складу злочину та підслідності при запровадженні покарання ув'язненням до 12 років з конфіскацією за колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору, будь-яку співпрацю з такою державою, її окупаційною адміністрацією, збройними формуваннями на шкоду Україні.

13. Законом 7245 уповноважили здійснювати заходи по притягненню до адміністративної

відповідальності за невиконання законних вимог або перешкоджання діяльності Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та представників секретаріату цього Уповноваженого.

14. Законом 7183 удосконалили порядок здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, зокрема, надали можливість Генпрокурору, керівнику обласної прокуратури, їхнім першим заступникам і заступникам своєю постановою доручати здійснення досудового розслідування іншим органам досудового розслідування за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування; визначили порядок участі та залучення захисника і перекладача до проведення окремої процесуальної дії; закріпили гарантії поновлення процесуальних строків; виключили обмеження щодо проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час та визначити правила фіксації ходу і результатів провадження у випадку неможливості забезпечення в них участі понятих; надали можливість зупиняти досудове розслідування після повідомлення особі про підозру за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування; унормували питання зупинення судового провадження у разі призову/мобілізації обвинуваченого; закріпили гарантії здійснення дистанційного судового провадження, коли обвинувачений перебуває поза межами приміщення суду тощо.

15. Законопроектом 4265, прийнятим за основу, запропонували визначити правові засади створення та функціонування обліку геномної інформації людини в Україні, врегулювати процеси її відбору, оброблення, державної реєстрації, використання, збереження, в т.ч. в електронній формі, що прискорить розшук зниклих безвісти, ідентифікацію невідомих осіб та військовополонених, встановленню потенційних злочинців, а також сприятиме профілактики кримінальних правопорушень.

16. Законом 5158 удосконалили добір та підготовку прокурорів, надали можливість здобуття безпосередньо в прокуратурі

необхідного стажу роботи як умови для призначення на посаду прокурора окружної прокуратури, встановили дві стадії спеціальної підготовки: в Тренінговому центрі прокурорів та під час стажування на новоствореній посаді прокурора-стажиста; передбачили судове оскарження негативного рішення про недопущення до спеціальної підготовки або відмову в зарахування до резерву, надали право Офісу Генерального прокурора призначати виконувача обов'язків голови КДКП до моменту обрання голови органу, що здійснює дисциплінарне провадження.

17. Закономпроектом 7231, прийнятим за основу, запропонували розширити підстави встановлення статусу постраждалої внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів дитини, в т.ч. якщо вона осиротіла чи була розлучена з сім'єю, позбавлена даху, була змушена покинути своє місце проживання, а також впровадити заходи з реінтеграції та відновлення прав дитини: надання пільг, переваг та соціальних гарантій, які необхідні для забезпечення гідних умов життя, а також створити Єдиний державний реєстр дітей, які потребують реінтеграції та поновлення своїх прав, із внесенням до нього постраждалих у зв'язку з внутрішнім переміщенням дітей.

18. Закономпроектом 7087, прийнятим за основу, запропонували розмежувати повноваження центральних та місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування та територіальних громад у сфері охорони дитинства та захисту прав дитини у зв'язку із утворенням Державної служби України у справах дітей.

19. Законом 7214 визнали РФ державою-терористом, що вчиняє геноцид Українського народу, масові вбивства, міжнародні злочини в Україні, запровадили заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України, використовувати латинські літери Z, V, а також офіційну символіку та емблеми збройних сил РФ та її органів на будь-яких рекламних, транспортних засобах, друкованих матеріалах, одязі, у місцях проведення масових заходів, в матеріалах будь-якої агітації, рекламі,

ЗМІ, Інтернеті, соцмережах, творах (крім із засудженням цього режиму).

20. Законом 7200 встановили, що під час дії воєнного стану представниками евакуйованих до цілодобових закладів дітей до їх повернення в Україну або до моменту возз'єднання із сім'ями є керівники або уповноважені працівники цих закладів або особи, призначені органом опіки та піклування за місцем розташування закладу, проте ці особи не матимуть повноважень щодо житлових, майнових прав, згоди на усиновлення та зміну громадянства дитини.

21. Законом 6354 продовжили строк трансформації освітньої мережі та санаторних шкіл з 1 липня 2022 до 1 липня 2025 року.

22. Законом 5610 звільнили від ПДВ операції трансплантації анатомічних матеріалів людині, в т.ч. стовбурових клітин, послуг з вилучення анатомічних матеріалів у живих донорів, у донора-трупа, зберігання і перевезення анатомічних матеріалів, виготовлення біоімплантатів, доступу до інформаційних систем і реєстрів у сфері трансплантації, консервування, клінічного застосування біологічних зразків, препаратів пуповинної крові тощо.

Наприкінці засідання головуєчий оголосив про призупинення діяльності у ВР цього скликання фракції ОПЗЖ (https://censor.net/ua/blogs/3334174/viznannya_genotsidu_boyikot_rf_v_sport_zaborona_z_rozshuk_zniklih_bezvsti_pozbavleniya_zradnikv_derjagorod). – 2022. – 15.04).

***

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Дмитро Губницький, суддя-спікер Ленінського районного суду міста Миколаєва

Нюанси нового законодавства щодо питання про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою

Воєнний напад на Україну 24.02.2022 призвів до кількох криз в сфері кримінального судочинства.

Воєнний напад на Україну 24.02.2022 призвів до кількох взаємопов'язаних криз в сфері вітчизняного кримінального судочинства.

Перша була спричинена масовим відтоком прокурорів, захисників, у тому числі системи безоплатної правової допомоги до лав Збройних Сил України або в евакуацію.

Друга пов'язана з утворенням логістичних та комунікаційних розривів у діяльності суду щодо забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого в судовому засіданні.

Це було результатом, наприклад, перепрофілювання конвойних підрозділів на виконання дій щодо забезпечення громадського порядку, їх залучення до безпосередньої допомоги збройним силам, неможливістю безпечної доставки підозрюваних, обвинувачених, які перебувають під вартою до суду та відсутністю в ньому приміщення, яке можна використовувати для утримання цих осіб під час обстрілу або сигналу повітряної тривоги.

На додачу до цього, непоодинокими були випадки, коли підозрювані, обвинувачені, користувались своїм правом, передбаченим абзацом 7 п. 20-5 Розділу IX-1 КПК і відмовлялись від проведення судового розгляду щодо розгляду клопотання про продовження строку тримання під вартою у режимі відеоконференції із приміщення слідчого ізолятора, а іншого, передбаченого законом, шляху встановити з ними комунікацію не було.

Крім того, навіть в разі згоди обвинуваченого на дистанційне судове провадження мала місце технічна неможливість проведення відеоконференції через відсутність інтернет-зв'язку, аварійного припинення електроживлення і банальної відсутності працездатних терміналів комплексів інформаційно-телекомунікаційної системи суду.

Задля недопущення зупинки судового розгляду питань про продовження строку тримання під вартою до його спливу через неможливість забезпечити участь сторін кримінального провадження, законодавцем терміново були внесені зміни до кримінального процесуального законодавства.

Законом України №2111-IX від 03.03.2022 ст. 615 КПК була викладена в новій редакції, а окремі положення ст. 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення» зазнали змін.

Системному аналізу змін кримінального процесу в умовах воєнного стану через агресію РФ станом на 25.03.2022 присвячена праця колективу вчених Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальської В., Завтура В. «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України: науково-практичний коментар Розділу XI Кримінального процесуального кодексу України» (Електронне видання. Львів-Одеса, 2022).

Втім у даній статті викладена точка зору саме автора на нюанси практичного застосування ч. 6 ст. 615 КПК в новій редакції.

Дана норма передбачає, що у разі закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою та неможливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою в установленому цим Кодексом (далі за текстом – КПК) порядку, обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці.

Аналіз гіпотези норми наводить до таких висновків.

Вона застосовується при настанні одночасно двох умов: закінчення строку дії ухвали про тримання під вартою та неможливості розгляду питання про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Поняття «у разі закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою» у тексті КПК раніше не вживалось. Воно схоже на положення ч. 4 ст. 199 КПК, що «...суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку тримання під вартою до закінчення строку дії попередньої ухвали...», але темпорально звужене – строк дії ухвали про тримання під вартою вже добігає кінця.

Неможливість розгляду є оціночним фактом. Його зміст відповідає конкретній военній обстановці, яка передувє судовому засіданню і перевіряється наданням відповіді на конкретні питання: чи дозволяють наявні логістичні, комунікаційні можливості та суб'єктний склад учасників провести судовий розгляд у відповідності до норм КПК. Така неможливість може мати місце й під час власне процесу розгляду судом вказаного питання внаслідок непередбачуваних явищ притаманних війні: артилерійського обстрілу, авіаційного нальоту, знеструмлення зали судового засідання, ураження судової інфраструктури, поранення, загибелі учасників розгляду тощо. Тобто неможливість розгляду як об'єктивне явище може втрутитись в судовий розгляд у будь-який час, навіть при перебуванні судді в нарадчій кімнаті, оголошенні рішення.

Поєднання цих умов вказує на те, що об'єктивної можливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою в установленому КПК порядку немає і резерв часу для вирішення такого питання в майбутньому (тобто до закінчення строку дії чинної ухвали з урахуванням конкретної обстановки) вичерпався.

За цих умов, законодавець дозволив «автоматичне» продовження обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. «Продовження» в даному контексті означає, що воно відбувається послідовно з моменту припинення чинності ухвали суду про визначення попереднього строку такого запобіжного заходу. Фраза «вважається продовженим» вказує на те, що участі суду у формі ухвалення процесуального рішення в даному випадку не передбачається, строк запобіжного заходу є продовженим в силу закону.

Судова практика пішла двома шляхами реалізації ч. 6 ст. 615 КПК.

У першому випадку слідчий суддя, суд постановляють ухвалу про продовження обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці.

В іншому випадку, на адресу начальника слідчого ізолятора направляється повідомлення, в якому констатується неможливість розгляду судом питання про продовження обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і що установою повинна бути виконана вимога ч. 6 ст. 615 КПК про продовження обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці.

Видається правильним саме другий підхід.

Як вже вказувалось, закон не передбачив функції суду в «автоматичному» продовженні строку тримання під вартою; фраза «в установленому КПК порядку» імперативно вказує на дотримання загального, без виключень, порядку прийняття рішень слідчим суддею, судом щодо цього питання; наголос зроблений на відтермінуванні розгляду питання про продовження обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою саме судом і саме в установленому законом порядку фразою «до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці».

Разом з тим, реалізація судами даної норми ставить питання, відповідей, на які судова практика ще не надала.

Наприклад, остаточне вирішення відповідного питання судом стосується клопотання прокурора при розгляді якого власне і настали умови передбачені ч. 6 ст. 615 КПК України?

Або вирішення відповідного питання судом після «автоматичного» продовження строку потребуватиме внесення прокурором нового клопотання, його зміни або доповнення згідно ч. 2 ст. 185 КПК України, оскільки клопотання, яке залишилось не вирішеним слідчим суддею, не містить посилання на обставини застосування вказаної норми?

Крім того, у суддівській спільноті розділилися думки щодо кратності застосування «автоматичного» продовження строку тримання під вартою. Деякі судді вважають, що ця процедура є одноразовою і суд за будь-яких обставин повинен у наведений в нормі строк вирішити питання по суті. Інші судді вважають, що умови застосування ч. 6 ст. 615

КПК, на жаль, можуть мати місце після спливу двох місяців від «автоматичного» продовження строку тримання під вартою, а тому подальше таке продовження не виключене.

В даному випадку слід зважати на те, що ст. 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення» зі змінами, внесеними Законом України №2111-IX від 03.03.2022, не дає однозначної відповіді на це питання.

Факт «автоматичного» продовження строку тримання під вартою не має гарантію апеляційного перегляду, якому підлягає виключно рішення судів першої інстанції, тож вирішення питання про продовження строку тримання під вартою в установленому КПК порядку повинно бути вирішено першочергово.

В даному випадку привертає увагу, що подане у відповідності до ст. 201 КПК

клопотання підозрюваного, обвинуваченого, до яких застосовано «автоматичне» продовження строку тримання під вартою про зміну або скасування запобіжного заходу, ініціюватиме перевірку судом доцільності строку тримання під вартою згідно з правилами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування, продовження строку запобіжного заходу. При цьому часові обмеження звернення з таким клопотанням, передбачені ч. 5 ст. 201 КПК України, навряд можуть бути застосовані, оскільки стосуються виключно чинної ухвали суду.

Разом до перемоги України! (<https://sud.ua/ru/news/blog/234575-nyuansi-novogo-zakonodavstva-schodo-pitannya-pro-prodovzhennya-zapobizhnogo-zakhodu-u-viglyadi-trimannya-pid-vartoyu>).– 2022. – 11.04).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 6 (228) 2022

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:

А. Березельська Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:

Н. Крапіва

Підп. до друку 28.04.2022.

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,01.

Наклад 2000 пр.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net